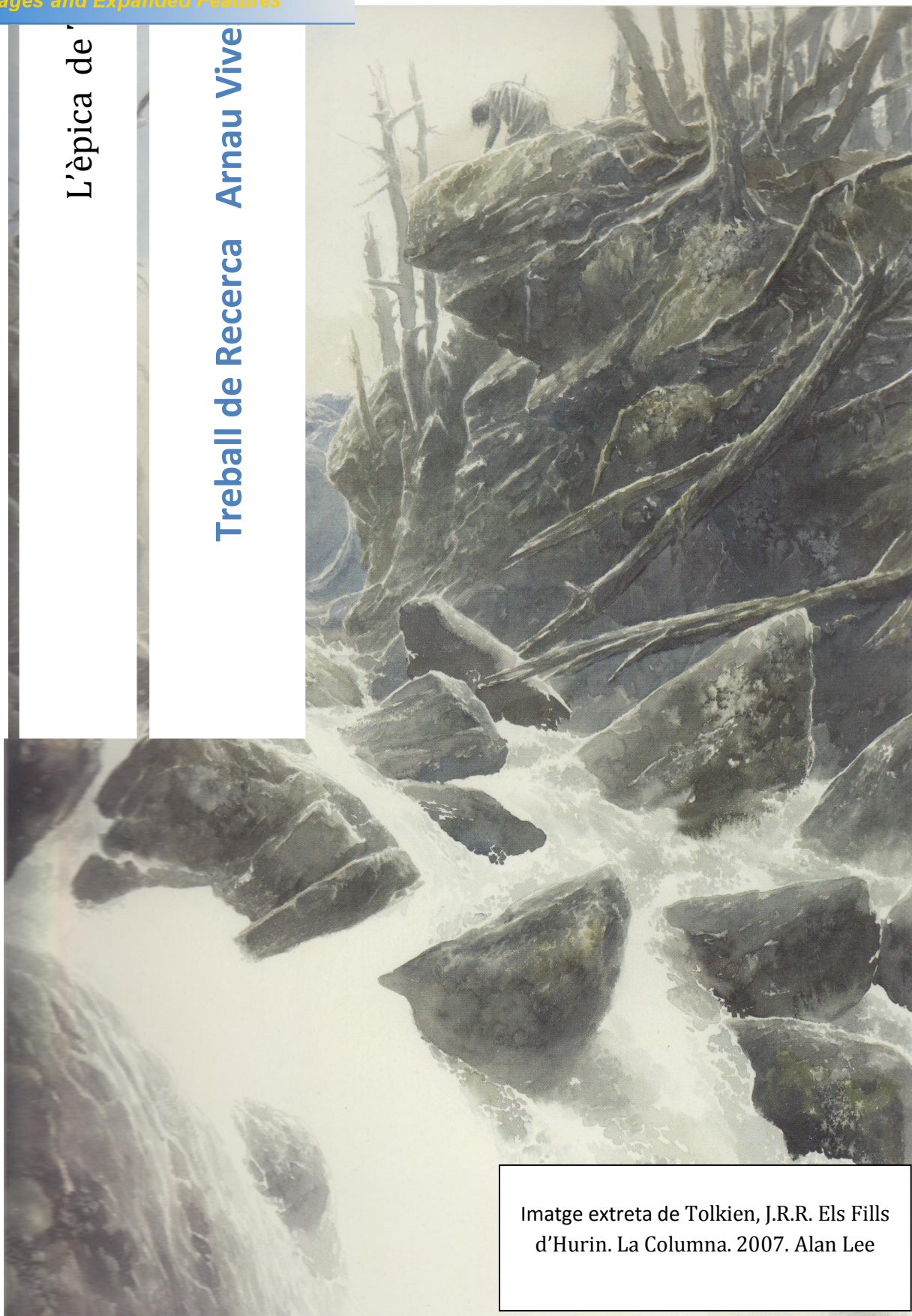

L'Herència de les novel·les de cavall

L'èpica de

Treball de Recerca Arnau Vive

Imatge extreta de Tolkien, J.R.R. Els Fills
d'Hurin. La Columna. 2007. Alan Lee

Introducció.....	1
1. Cronologia del gènere cavalleresc:.....	2
• 1.1. Introducció al tema.....	2
• 1.2. El Quijote paròdia.....	11
• 1.3. Els precedents del Quijote.....	14
• 1.4. La novel·la cavalleresca.....	18
• 1.5. Taula resum: Novel·les cavalleries.....	25
• 1.6. Taula resum: Novel·les cavalleresques.....	28
• 1.7. Taula comparativa.....	31
2. L'èpica de Tolkien:.....	32
• 2.1. Característiques de la Middel Earth.....	33
• 2.2. Taula Tolkien.....	46
• 2.3. Taula comparativa.....	49
3. Conclusions.....	51
4. Metodologia i Valoració personal.....	53
5. Bibliografia.....	54

Inicio aquest treball amb la voluntat de fer un anàlisi general del gènere cavalleresc de l'Edat Mitjana per establir-ne uns característiques màximes. Amb això podré establir una comparació pautada de l'èpica de Tolkien. Per portar-ho a terme, però, he de partir de la hipòtesi següent: Existeix una relació entre el gènere cavalleresc i l'èpica de Tolkien? Per respondre aquesta pregunta, els primers punts del treball estan dedicats estrictament a l'anàlisi evolutiu del gènere, fent referència a les obres fonamentals que el configuren.

En aquests apartats, es treballa l'origen del gènere i la seva conformació com a tal, dedicant especial atenció a la novel·la cavalleresca, nou nivell del gènere cavalleresc. Com a punt i final simbòlic de la moda imperant a l'època de les novel·les de cavalleries, cal destacar el *Ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*, de Cervantes. S'hi dediquen breument dos punts del treball atenent la seva funció paròdica del gènere i els seus precedents i repercussions.

Seguint aquesta primera part del treball que tracta a grans trets de la cronologia del gènere cavalleresc, s'exposa una taula de les característiques de cadascuna de les dues rames universals del gènere (novel·la de cavalleries i novel·la cavalleresca) per poder-les comparar més gràficament. Aquestes característiques s'han extret de l'estudi preliminar dels apartats anteriors.

El segon gran apartat del treball és una extracció de les característiques genèriques de l'obra de Tolkien que respon a la voluntat de comparar els elements de l'èpica creada de Tolkien amb els del gènere cavalleresc, prèviament analitzats. Una tercera taula servirà per fer aquesta comparació més esquemàtica.

L'últim apartat del treball serà dedicat a les conclusions que hem extret d'aquest estudi previ. Respon, l'èpica de Tolkien, als canons clàssics del gènere cavalleresc? La podem assenyalar com un nou nivell de l'èpica com a gènere o estrictament dins les cavalleries? Per contra, ens trobem simplement davant dels paradigmàtics contes de fades?

En aquest treball s'han arribat a unes conclusions pròpies, però és possible, i així ho espero, que serveixi de pretext per pensar en quines són les fonts concretes de la literatura dels nostres dies i quines tendències la defineixen.

del gènere cavalleresc

Gravat de Gustave Doré. Representa
l'aventura dels molins. El Ingenioso
hidalgo Don Quijote de la Mancha.
Editorial Ramon Sopena, S. A.

-La ventura va guiando nuestras cosas mejor de lo que acertáramos a desear; porque ves allí, amigo Sancho Panza, donde se descubren treinta o pocos más desaforados gigantes, con quien pienso hacer batalla y quitarles a todos las vidas, con cuyos despojos comenzaremos a enriquecer; que ésta es buena guerra, y es gran servicio de Dios quitar tan mala simiente de sobre la faz de la tierra. El Ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha. Capítol VIII, Primera Part. Editorial Ramon Sopena, S. A.

ó al tema

En aquest apartat es fa una exposició de la cronologia del gènere cavalleresc i de les característiques que se'n desprenen. Es citen les novel·les de cavalleries principals i els cicles temàtics que les conformaren i finalment, s'introdueix una primera síntesi de la novel·la cavalleresca, que es tractarà amb més deteniment més endavant. L'anàlisi que es presenta a continuació s'ha fet seguint, especialment, els comentaris de Martí de Riquer dels seus estudis publicats (vegis la bibliografia).

Coneixem la novel·la de cavalleries com el gènere per excel·lència de l'Edat Mitjana. Per entendre aquest gènere cal entendre l'època en que es dona i les seves característiques. No cal anar gaire lluny per definir la temàtica i quins són els protagonistes del gènere. Les ordes de cavalleries, que podem entendre com germandats, eren institucions d'un gran prestigi. Els nobles cavallers eren els amos de les terres i del diner. Les ordes s'organitzaven ideològicament en defensa del bé, de l'Església, molt poderosa i influent, o dels febles. Sempre associant el terme cavalleries a la seva vessant modèlica i ideal, en la qual es basa el mite literari cavalleresc, anava lligat als conceptes honor, valor, justícia, generositat, és a dir, el cavaller és un ésser perfecte i gairebé divinitzat, potser un heroi èpic? Exalça la seva pàtria i les seves virtuts abracen des de la bellesa, la intel·ligència, l'audàcia del guerrer, la fortalesa... fins la virtut amorosa.

Realment, podríem definir el cavallers com mercenaris d'elit que van sorgir a l'Europa feudal del segle XI. Normalment eren els fills segons, tercers... de famílies nobles, és a dir, els que no serien hereus del patrimoni del pare, que ingressaven en les ordes de cavalleria. Aquesta "moda" va acabar amb un cert desprestigi i abandonament del que seria l'ideal del cavaller a partir del segle XVI, però durant el segle XV les ordes de cavalleria van assolir un gran nombre de membres. El cavaller ideal, que acabarà sent un tòpic a la literatura, és sobretot individual, i es guia, com he dit, per unes normes que assumeix i que li són pròpies; defensar el cristianisme, l'honor, la glòria, l'orgull... Els cavallers "literaris", és a dir, els protagonistes de les novel·les de cavalleries són models perfectes i distingits d'aquestes virtuts.

neren la trobem en les anomenades novel·les artúriques, que gira a l'entorn dels cavallers de la Taula Rodona, sota les ordres del rei Artús, sempre amb l'objectiu final de buscar i obtenir el sant Graal, calze que conté la sang de Crist, que els atorgaria la salvació. L'empremta cristiana defineix la voluntat dels cavallers i les seves accions. Aquesta mostra de l'autoritat religiosa sobre el poble pretenia, de la mateixa manera que la figura patriòtica i modèlica que representa el cavaller, inculcar ideals al poble. L'autor més destacat i prestigiós del cicle artúric fou Chrétien de Troyes, escriptor francès del segle XII.

Miniatura d'un manuscrit francès d'una novel·la artúrica (1479). Representa l'escena de l'aparició del Sant Graal a la cort d'Artús, fet que desencadena la seva recerca immediata tan bon punt desapareix. i literatura Petjada

Les novel·les de cavalleries, que provocaren tanta expectació als lectors del segle XVI i alhora la bogeria de Don Quijote, foren la causa de la concepció de la novel·la

Si mirem la seguida del gènere des del seu origen i el *nosso hidalgo don quijote de la Mancha*, i la seva segona part, va suposar la fi del que podríem classificar com la primera etapa del gènere cavalleresc des del seu origen. Cervantes satiritza i acaba desprestigiant del tot un gènere, les novel·les del qual s'havien convertit en una imitació descolorida i de baixa qualitat del que foren les novel·les cavalleresques més extraordinàries, a les que el mateix Cervantes, a través dels personatges del "cura" i el "barbero", fa referència en l'episodi de l'escrutini i crema dels llibres de Don Quijote. Més haver-se convertit en un pèssima imitació, havien perdut allò extraordinari de les cavalleries per haver sobreexplotat i maltractat el gènere.

Aquestes llargues narracions en prosa que eren les novel·les de cavalleries, relataven les aventures i peripècies heroiques d'un home extraordinari. El cavaller prototípic viu les seves aventures en solitari, de vegades amb un fidel escuder, lluitant contra persones, monstres i altres éssers fantàstics per terres desconegudes, exòtiques o fabuloses. També trobem la figura del cavaller comandant un exèrcit poderós i, és clar, el just, el "bo", lluitant i derrotant exèrcits pagans i d'altres nacions desconegudes i subjugant els seus monarques. Com ja he dit, el cavaller disposa d'una força gairebé inversemblant, és hàbil amb les armes, incansable i sempre acceptarà i portarà a terme aquelles missions més perilloses i que requereixen més valentia, valentia que només un cavaller donaria. La figura arquetípica del cavaller representa el bé, personificat en ell, i lluita contra el mal i aquest està representat amb figures i personatges que són el mal per definició i per tradició; el dèspota, el lladre, els traïdors, els infidels, els pagans... Aquest bé, relacionat amb virtuts com la justícia, que aplica sobre els altres entenent que és el cavaller que gaudeix de posseir la veritat, sovint és exagerat. Martí de Riquer afirma que, a més de tot això, aquest anhel per l'acció, definida com aventura, respon a una necessitat del cavaller, d'auto realització, per, com diu, "imposar la seva personalitat al món.

Tots aquests sacrificis i esforços que no obstant, diem que desencadenen una satisfacció personal de l'heroi, són oferts a una dama, de qui el cavaller està enamorat, sempre un amor pur, sincer, i etern, i amb la finalitat de conservar, fer créixer o obtenir la seva estima. Però això no ens ha d'enganyar, el tractament de

circumscriu en el que és realment a la pràctica. No lògica ni molt menys, generalment, és clar, i per tant, l'acció narrativa és més important. Els personatges són paradigmes de les virtuts que encarnen, tan heroiques com sentimentals, i això els dota d'una certa irrealitat. De debò l'amor, la dama estimada, és tan pura, tan perfecta; l'honor i la glòria són dignes, realment, per portar-nos fins a límits incontrolables i exagerats? Aquestes virtuts són portades a terme gairebé al peu de la lletra de com es defineixen.

Aquest tipus de novel·la, com trobem exposat als estudis preliminars de Riquer, té els seus orígens en la literatura francesa del segle XII. Deixant a banda la possibilitat massa imprecisa, com s'ha afirmat per la crítica, de fonts celtes, la novel·la cavalleresca apareix per primera vegada, com he dit anteriorment, a l'obra de l'escriptor de la Campanya, Chrétien de Troyes (1159- 1190) i a l'obra d'altres contemporanis que escriviren sobre Tristàn de Leonís.

Les *romans* de Troyes són llargues narracions en vers que narren les aventures cavalleresques i les vivències sentimentals d'uns cavallers, fingidament reals, que visqueren els temps del rei Artús, qui gràcies a les falses informacions llegendàries donades per historiadors contemporanis de l'autor, s'acabà creient que havia existit de debò i havia regnat sobre el regne de Bretanya durant el segle VI. És descrit com una mescla entre Alexandre Magne i Carlemany. Tot i la opinió d'alguns historiadors que creuen que està basat en un personatge històric, podem entendre el rei Artús de la literatura, un personatge fantàstic, màxim de la literatura cavalleresca i que apareixerà contemporani d'altres cavallers com Tirant lo Blanch, i és que Martorell l'aprofita i li dóna un mínim paper en un dels episodis de la trama del *Tirant lo Blanc*.

També són exemple del cavaller prototípic la sumptuosa cort que envolta Artús, els famosos cavallers de la Taula Rodona. Entre les obres més destacades de l'autor trobem *Li chevaliers de la charrette*, basada en la relació amorosa entre Lancelot i la reina Ginebra, esposa del rei Artús o *Li contes del Graal* que tracta la recerca del Grial, nova mostra de l'interès religiós, i que es centra en el jove cavaller Perceval.

a de Chrétien de Troyes, imitant-la, van acabar el segle XII, que s'anomenà matèria de Bretanya.

Aquesta voluntat d'imitar i reformar relats d'Artús, del Graal, dels cavallers de la Taula Rodona, fou la que abocar el gènere finalment al defalliment, però això passaria més tard. Els imitadors de Troyes conformaren una extensa obra formada per gran quantitat de relats artúrics bàsicament. Mentrestant, s'abandonà el vers que havia usat l'autor primigeni i s'adoptà la prosa. D'aquesta època fèrtil del gènere cal destacar una llarga narració, apareguda a principis del segle XIII, anomenada *Lancelot* o *Vulgata*, formada per cinc llibres que relaten les peripècies de Lancelot i Galaaz, el seu fill, qui està destinat a portar a terme la recerca del Graal i que mostra en escriu aquesta voluntat del cavaller cristià perfecte.

Probablement fou composta per diversos autors. En qualsevol cas, tingué un enorme èxit i tingué una ràpida difusió per tota l'Europa cristiana.

La matèria de Bretanya fou adaptada a la literatura de la península a partir del segle XIII. Al principi aparegueren traduccions, en les tres llengües peninsulars, d'obres com el *Lancelot* i que assoliren un gran èxit. Més endavant s'inicià la producció d'obres originals d'escriptors naturals de la península. Destaca entre aquestes *El libro del caballero de Dios*, anomenat també *El caballero Cifar*¹, escrit a principis del segle XIV i on trobem un significatiu sentit del cristianisme. No obstant, el llibre de cavalleries més original i destacat és sens dubte *l'Amadís de Gaula*. De *l'Amadís* primitiu en conservem uns fragments en castellà que daten de principis del segle XV. A finals d'aquesta mateixa centúria, l'obra fou reformada, amb tendència a l'abreviació del text original, per Garci Rodríguez de Montalvo, regidor de Medina del Campo². El recull s'imprimí a Saragossa el 1508 i s'arribà a editar vint vegades més en el transcurs del segle XVI.

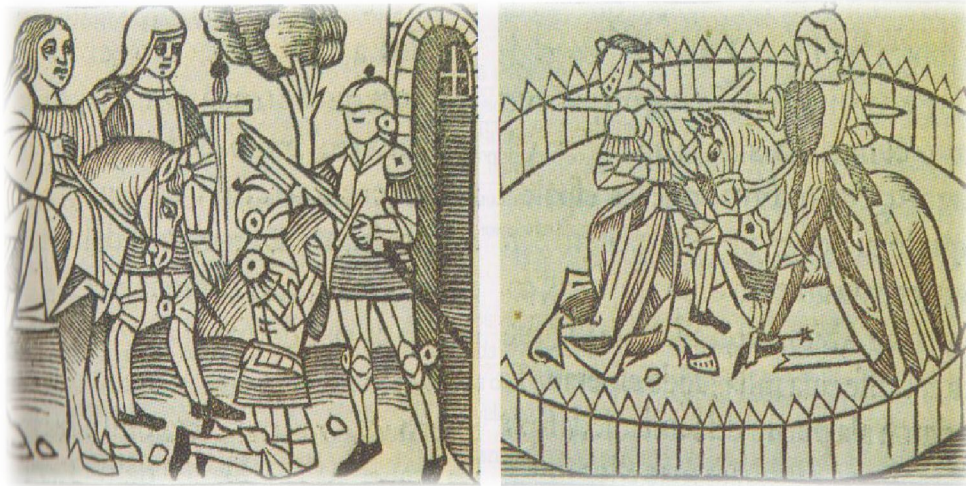
L'Amadís de Gaula està inspirat en el *Lancelot* i el *Tristan*, i destaca per un estil elegant i per la sensibilitat i traça de l'escriptor, com apunta Riquer. Aquest model

---

¹ Es creu que fou escrit per Ferrand Martínez a principis del segle XIV. Vegis *La literatura cavalleresca en España*. Martí de Riquer, pàg.21. Para leer Cervantes. Acanilado, 2003.

² Vila d'origen preromà situada a la comunitat autònoma de Castella i Lleó en la província de Valladolid.

Com el mateix Cervantes, tan pel tractament de les novel·les, model de cortesia que servirà a la literatura europea, com pels aspectes estilístics refinats i elegants. Com exemple de l'èxit que assolir als països veïns, podem destacar França, on l'obra traduïda fou editada vint vegades.

Gravat d'una edició de l'*Amadís de Gaula* del 1533.
Es guarda a la Biblioteca Nacional de Madrid.
Lengua castellana y literatura. Teide. 2008.

Però la importància de l'*Amadís* no es deu al seu caràcter innovador com acostuma a passar en les obres artístiques, sinó en la reunió en ell de tots els aspectes i característiques que suposen les novel·les de cavalleries. És una obra típica del gènere, amb això, la crítica destaca amb consens general que els seu estil és molt més elaborat i complex en comparació amb altres novel·les de cavalleries. El caràcter fantàstic, desposeït de qualsevol realisme, la situació de la trama en un temps passat i desconegut i en terres també desconegudes o exòtiques són algunes de les característiques de les cavalleries que troben en l'*Amadís* una màxima expressió.

ent fantàstic del gènere, en què sovint trobem
eria i altres manifestacions fabuloses, destaca
l'aparició durant el segle XV d'unes narracions que també expliquen les aventures
de cavallers, però que retraten amb gran fidelitat la societat, costums i tradicions
de la contemporaneïtat del segle, sempre amb un to i tractament versemblant i
situant la trama en un temps proper i en un lloc conegut, com podria ser la mateixa
Europa. Es tracta de les novel·les cavalleresques, que troben en el Tirant lo Blanch,
escrit sobre el 1460 pel valencià Joanot Martorell, la seva màxima expressió. Sense
perdre la voluntat per l'heroisme, l'amor, l'orgull, l'honor, l'anhel de la glòria, la
defensa de la religió i el combat contra l'individu pagà, es distancien de les
novel·les de cavalleries pel grau de versemblança, per apartar de la trama real
qualsevol aspecte irreal, tot i que es continuï fent referència a mags famosos com
Merlí o Morgana, la por a qualsevol embruixament o maledicció, etc. La diferència
és que totes aquestes manifestacions apareixen en els llibres de cavalleries
tangiblement en la trama i en els cavallerescos, no.

Tot i les diferències que puguem trobar en el tractament de la trama i l'acció del
cavaller i el seu caràcter, hi ha un aspecte totalment innovador a les novel·les
cavalleresques pel que fa a l'estil i que li és propi i per tant les defineix; és l'ironia.
Aquest recurs és tractat amb lleugeresa i refinament i s'acaba barrejant amb el
propi llenguatge de la novel·la. Aquest aspecte ha portat a que crítics medievalistes
citessin les novel·les cavalleresques com un antecedent del *Quijote*, però
personalment, considero que aquesta afirmació necessita una matisació, ja que
amb això s'està afirmant que l'adoptament de la versemblança i l'abandonament
dels aspectes fantàstics foren degut a una voluntat de superació de l'irrealisme de
les cavalleries i sovint de la seva extravagància, portada a vegades a extrems
exagerats, i en realitat, considero, que aquesta voluntat, més que per la decadència
de les cavalleries o "per estar fart" del seu fabulisme, és simplement per la voluntat
de l'autor a fer un estil propi i alternatiu, com una mera excepció. Una digressió del
gènere en si que acaba originant-ne una nova branca, que es defineix per la seva
complexitat, que és tant digne com l'altre.

Ho entendrem si veiem l'obra de Cervantes en la seva vessant paròdica del gènere,
escrita en un punt en què les cavalleries han perdut el seu pes social i que l'obra

na convertit en una producció pèssima i faltada
ovel·la sigui significativa.

En qualsevol cas, el *Tirant lo Blanc*, entès com novel·la cavalleresca, destaca per la seva serietat i vitalisme. Potser aquest tractament més pur, podríem dir, de les cavalleries es deu al fet que l'autor, Joanot Martorell, posseïa el títol nobiliari de cavaller, i per això mostra una actitud més crítica i realista, sense abandonar l'idealisme de l'orde de cavalleria, en la caracterització del personatge, de la trama i de l'ambient. Podríem trobar en el *Tirant* alguns aspectes de la vida de Martorell, algunes experiències o personatges inspirats amb persones reals? Alguns crítics han comentat aquesta possibilitat de la mateixa manera que plantegem aquí, com una pregunta. En qualsevol cas, aquest tema serà tractat més endavant.

Aquesta actitud crítica vers les novel·les de cavalleries ja la trobem a *Les sergas de Esplandián*, continuació de l'*Amadís* i també de Garci Rodríguez de Montalvo. Aquest història és protagonitzada pel fill d'Amadís i la trama d'aquest serà continuada en altres volums; *Lisuarte de Grecia*, *Perión de Gaula*, *Amadís de Grecia*, *Florisel de Niquea*... al costat del cicle de l'Amadís trobem el dels Palmerins, iniciat el 1511 amb el *Palmerín de Oliva* i seguit de *Pimaleón*, que destaca pel mèrit de la seva composició, i *Palmerín de Inglaterra*. Es van escriure i publicar altres llibres de cavalleries independents a aquest dos cicles durant el segle XVI, alguns dels quals n'hi ha de verdaderament absurds.

Les continuacions, reformacions i imitacions d'aquests cicles i d'altres novel·les de cavalleries, provocaren cada vegada més la degeneració de l'estil, que es torna "pomposo, intrincado, campanudo y amanerado",³ com qualifica Riquer, a la vegada que les aventures resulten més inversemblants i arbitràries. Així s'assolí el total desprestigi del gènere que comportà, ara si, la seva parodia i crítica definitiva que féu Cervantes.

L'entusiasme per les novel·les de cavalleries durant el segle XVI abraçava persones de qualsevol condició social, fins i tot els analfabets gaudien escoltant les històries

---

³ Martí de Riquer és un reconegut especialista de la literatura i la societat medievals, que féu diversos estudis relacionats amb el gènere de les cavalleries. Anar a la Bibliografia del treball.

seguí, fins i tot, després de la publicació del
cabà perdent el gust per aquesta narrativa.

Gravat de Gustave Doré.
Representa l'aventura dels
molins. El Ingenioso hidalgo
Don Quijote de la Mancha.
Editorial Ramon Sopena, S. A.

1.2. *El Quijote parodia*

i burlesca i així va ser entesa per la majoria dels mateix indica al pròleg de la primera part que procurarà que “el melancólico se vuelva a risa, el risueño la acreciente”. El que es satiritza és la cavalleria, l'heroisme, l'idealisme desmesurat. Per altra banda alguns crítics i lectors de l'obra de Cervantes l'han vist com una culminació derrotista; les ambicions nobles i pures dels cavallers són ridiculitzades quan fracassen portades a terme per Don Quijote. Aquí és on trobem un contrast amb la realitat materialista.

Cervantes parodia els absurds i les fantasies de les cavalleries atacant directament el gènere, però això no ens ha d'enganyar. El que queda desacreditat, segons exposa Riquer, és la caricatura de l'heroisme que ha aparegut en les degeneracions de la novel·la cavalleresca. Cervantes remarca i indica en diverses ocasions, la diferència abismal i la confusió que s'ha creat entre l'heroi real i l'heroi fantàstic.

En un episodi del *Quijote*, Cervantes ens expressa, mitjançant el personatge del canònic que respon als deliris de Don Quijote, aquest matís. És un punt de vista primordial a tenir en compte ja que, per contra, no entendríem la intenció real de la paròdia.

Enfront del cavaller “literari” hi ha el cavaller “real”. Cervantes apel·la i lloa les gestes d'herois històrics com són Josuè, Alexandre de Macedònia, Aníbal (el general cartaginès), Viriat i Cèsar, com també al·ludeix figures dels regnes medievals de la península, com el Cid, o també figures destacades del temps de l'autor com Diego García de Paredes, Garcilaso (combatent en la guerra de Granada), el Gran Capitàn⁴...

A la ment de Don Quijote, els herois novel·lescos i els reals s'arriben a mesclar a causa d'haver llegit tan d'uns com d'altres tan extensament.

La presència de mags com Merlí i Morgana, monstres i aparicions, cavallers malvats... són la causa que don Alonso Quijano perdi el seny i es converteixi en l'anacrònic don Quijote de la Mancha, tot i els nombrosos episodis en què mostra un notable enteniment. Cervantes escriu:

---

⁴ Gonzalo Fernández de Córdoba y Aguilar(1453-1515) . Noble, polític i militar al servei dels Reis Catòlics.

que leía en los libros, así de encantamientos como de
vidas, requiebros, amores, tormentas y disparates
imposibles”

Vet aquí un primer atac a les novel·les de cavalleries, culpables del trastocament de don Quijote. L'al·lusió a aquests llibres s'anirà repetint al llarg de la novel·la. El cavaller els defensarà aferrissadament davant les crítiques de personatges que aniran intervenint al llarg de la trama. Cervantes ens expressa la seva opinió a través d'aquests; o relatarà aventures de cavallers ficticis que ha pres per reals considerant crònica, la novel·la on apareixen.

Martí de Riquer exposa que el fet que donaria lògica i explicació a aquesta confusió, seria que al temps de Cervantes no existia una terminologia que separés els llibres de ficció dels que de debò eren volums històrics. En castellà, el terme “novela” no tenia el sentit de narració llarga. Molts llibres de cavalleries fantàstics eren presentats al lector amb el títol de “història” o fins i tot de “crònica”, de la mateixa manera que els volums que ho eren de debò, és a dir, biografies o annals de personatges reals. Cal tenir en compte que la percepció històrica que tenim actualment és diferent de la d'aleshores. L'estudi de l'història es feia a través de documents com biografies o anals que sovint contenien fets irreals. Actualment, s'han fet estudis analítics i crítics de l'història de l'Edat Mitjana lliures de les imperfeccions d'aquests documents antics.

Així doncs, trobem llibres fantàstics de cavalleries titulats d'aquesta manera com per exemple *Historia del invencible caballero don Olivante de Laura* o la *Crónica de Lepolemo*, que van titulats de la mateixa manera que obres històriques verídiques com la *Historia del Emperador Carlos V* o la *Crónica del Gran Capitán*.

Això mateix no podia passar a altres països com França, que tenien un mot adequat per designar aquest gènere fictici, les *roman*. Així trobem la *Roman de Tristan* o la *Roman de Lancelot*.

És fàcil caure en l'error d'entendre que Cervantes satiritza la cavalleria mitjançant el *Quijote*. Cal puntualitzar aquesta afirmació. No hi ha una burla o menyspreu dirigit a la cavalleria, sinó al gènere literari de la cavalleria, el mateix que va acabar degenerant com hem comentat anteriorment. Amb l'ironia i el sarcasme propis de

bordantment fabulós, cavalleresc del gènere que
isme autèntic, com cita el crític medievalista,

autèntic.

Gravat de Gustave Doré on es representa la famosa "aventura de los rebaños". Mostra dels deliris de Don Quijote combaten un exèrcit fruit de l'imaginació. El Ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha. Editorial Ramon Sopena, S. A. 1972.

1.3. Prece

en els mateixos llibres de cavalleries seria un
dit, equivocadament per molts crítics, que el

Quijote és la sublimació del gènere cavalleresc, i en realitat, és tot el contrari. L'obra de Cervantes caricaturitza un model de novel·la i encara que en conservi la mateixa estructura i estil, realment, ho fa per burlar-se'n, ridiculitza aquestes característiques usant-les de manera desmesurada i paròdica.

Per tant hem de buscar els possibles precedents del *Quijote* en altres parodies de la literatura èpica o cavalleresca. Així doncs, trobem la *Batracomiomaquia*, poema burlesc relacionat amb les obres d'Homer, o *Audigier*, parodia francesa del segle XII que caricaturitza l'epopeia medieval. Com en el *Quijote*, el contingut heroic es converteix en una farsa grotesca.

Possiblement Cervantes no va tenir notícia de l'existència d'aquestes composicions, però a l'Espanya del segle XIII ja trobem parodies d'armaments de cavallers, com *A gesta que fez don Alfonso López a don Meendo e a seus vassalos*, dels cantares de gesta francesos, com la *Chanson de Roland*, o *Pelea que hubo don Carnal con doña Cuaresma*, capítol del *Libro de buen amor*, de l'Arcipestre de Hita, que també fa una parodia de gestes cavalleresques.

Una altra possible influència en el *Quijote* seria de la novel·la el *Caballero Cifar*. L'escuder d'aquest cavaller, "el ribaldo", té un parlar semblant al de Sancho Panza, amb aquesta mescla de frases populars i refranys i agudeses alhora. La diferència és que l'escuder de Cifar acaba sent cavaller.

Per la informació trobada, considero que l'obra que dóna una influència més gran a Cervantes, és el *Tirant lo Blanc*. Cervantes cita la novel·la així: "tesoro de contento y mina de pasatiempos..., por su estilo el mejor libro del mundo". Aquesta influència és doncs, únicament, perquè Martorell ofereix una visió de les cavalleries versemblant, neta de meravelles, encantaments i altres exageracions, escriu amb un to irònic i humorístic... i tots aquests encants es converteixen en mèrits a ulls de Cervantes. A més a més, elogia diverses vegades la novel·la al llarg del *Quijote*. Potser l'episodi més destacat és després de l'escrutini del "cura" i el "barbero", en què en boca del cura, elogia el Tirant i el salva del foc. Cervantes enumera molts mèrits del Tirant:

en y mueren en sus casas, y hacen testamento antes
que todos los demás libros deste género carecen”

Fins i tot es considera que Cervantes s’inspirà en Plaerdemavida i en la Viuda Reposada per crear Altisidora i doña Rodríguez.

Pel que fa al llenguatge i l’estil també hi trobem una certa influència, si més no, el gust de Cervantes per un llenguatge més proper al del Tirant que no pas al d’altres novel·les de cavalleries, només en els episodis, evidentment, en que no busca l’exageració de l’estil cavalleresc per parodiar-lo. Quan Cervantes reflexiona a través de personatges, i del mateix Don Quijote, que moltes vegades parla sàviament i està desproveït d’aquella bogeria que el caracteritza, sobre qualsevol tema o exposa qualsevol idea amb un to seriós i vitalista, ens adonem del canvi de registre, no només pel llenguatge, sinó també pel to, la serietat, la manca de burla... Aquests episodis apareixen al llarg de la novel·la constantment.

Martorell té afició pels refranys, habilitat amb el diàleg i el discurs, crea personatges amb defectes i debilitats, també amb preocupacions, crea un heroi de “talla” humana, situa la trama, com ja s’ha dit, en un temps conegut i en terres, sempre mediterrànies, autèntiques. Aquests aspectes o molts altres segurament van agradar a Cervantes, potser més que res el cavaller “humà”, que encara que no deixi de ser idealitzat, també sagna, plora, pateix... com qualsevol persona.

Pel que fa a l’amor entre el “hidalgo don Quijote” i un “labradora” tremendament idealitzada i convertida en Dulcinea del Toboso, trobem un antecedent en el llibre de cavalleries *Primaleón y Polendos*, publicat el 1534. Un escuder, enamorat d’una donzella tan poc agraciada com ell mateix, es presenta a la cort de Constantinopla i aconsegueix ser armat cavaller enmig de les rialles sornegueres de tothom. La donzella es diu Maimonda o l’escuder es fa dir “hidalgo Camilote”

També es considera que *l’Entremés de los Romances* va servir d’inspiració a Cervantes per escriure els primers capítols de la primera part del *Quijote*.

El llenguatge còmicament arcaic i la burla a l’estil de les cavalleries costa, en nombroses ocasions, ser captat pels lectors actuals a no ser que se’ls indiqui aquesta voluntat de l’autor. Cervantes recrea per don Quijote i alguns dels seus

veuen que és boig, com els simples i estúpids, en presència d'un cavaller de cap a peus i per tant, d'un ésser superior, un llenguatge arcaic. Ho fa intencionadament per accentuar la burla a les exagerades i enredades cavalleries.

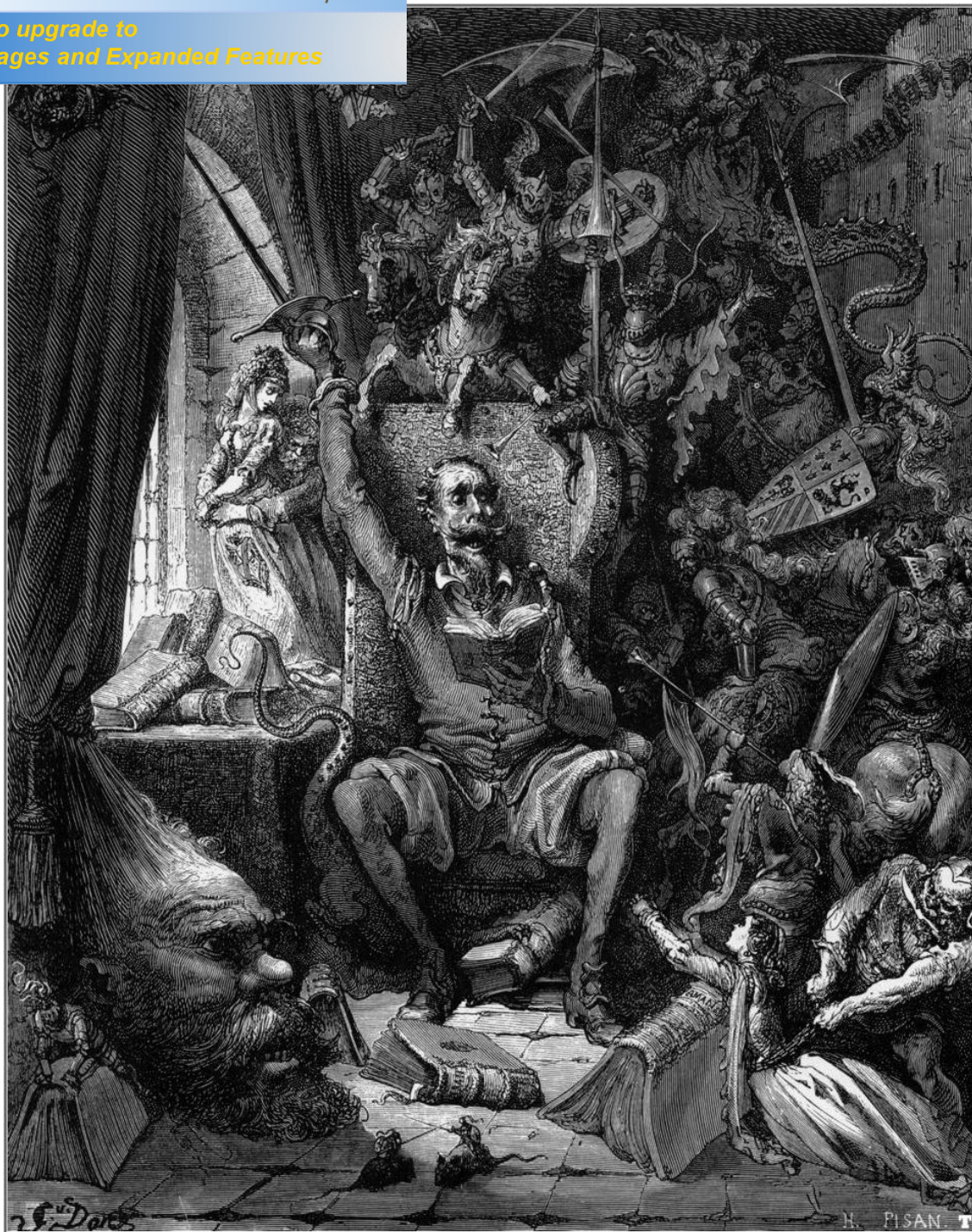
“Non fuyades”, “fermosas señoras”, “habedes fecho”, “maguer”, etc. Són expressions que ja eren arcaiques en temps de Cervantes i , per tant, el lector contemporani era capaç de captar la parodia i la desmesura. El lector actual pot caure en la trampa de creure que aquesta era la parla habitual de l'època.

Martí de Riquer diu textualment:

“ Lo que pudo ser un libro de mera crítica literaria de circunstancias adquirió, gracias al genio y al arte perfectamente conscientes de Cervantes, una categoría superior, un sentido permanente y una trascendencia universal.”⁵

• ⁵ Martí de Riquer. Para leer Cervantes. Acantilado, 2003.

Gravat de Gustave Doré. Mostra els deliris caballerescos de Don Quijote. Als peus de l'“hidalgo” podem veure els llibres de cavalleries que l'han embogit i al seu voltant totes les fantasies que imagina.

Amb biografies com les de Boucicaut, don Pedro Niño i Jacques de Lalaing, cavallers que certament van viure “novel·lescament”, i d’altres homes de prestigi, també popular, nasqué , a la primera part del segle XV, un nou tipus de narració que també té com a protagonista, com les novel·les de cavalleries, el cavaller errant. Aquesta nova branca del gènere relatava la fictícia biografia d’un cavaller inventat que duu a terme les seves aventures en la contemporaneïtat, en terres conegudes i que realitza gestes i empreses que encaixen totalment en un marc versemblant. Aquestes últimes, són les característiques generals i universals que diferencien la novel·la cavalleresca de la novel·la de cavalleries, però si analitzem més a fons el tema veurem que més que una diferència temàtica, trobem una cronologia evolutiva d’una cap a l’altra.

La novel·la cavalleresca ha estat catalogada així per Riquer amb l’intenció de qualificar-la com a “realista”, ja que intenta reflectir amb fidelitat la fesomia i el trets d’un personatge real, emmarcat en un ambient i una trama reals. Destaquem la novel·la cavalleresca francesa i la catalana.

L’escriptor provençal Antoine de la Sale (1388-1464) és l’autor, discutit, de la novel·la *Jehan de Saintré* (1456). La caracteritzen les llargues descripcions de justes i torneigs, l’ambient sumptuós de l’època, i l’agudeses psicològica, bastant inèdita, i el detall que neix de l’observació del narrador. Les vicissituds del cavaller constitueixen un model d’educació per les noves generacions de cavallers, tan en el maneig d’armes, la curialitat dels palaus, les descripcions dels escuts heràldics...

El tret argumental que més m’ha sorprès i que voldria destacar és el desenllaç “amorós” de la novel·la. Després de viure aventures i perills, el cavaller, Jean de Saintré, sempre protegit i gaudint de l’ajuda de la seva enamorada Dame des Belles Cousines, en tornar a casa, descobreix que la seva estimada l’ha traït i s’ha lliurat a l’abat d’un monestir. Jean apallissa l’abat i estar a punt de clavar una bufetada a la dama, però se n’absté a l’últim moment. Finalment anuncia davant la cort la infidelitat de la que ha estat víctima i renuncia per sempre més a servir la dama.

les de cavalleries com els de les novel·les
seves victòries a la dama estimada, fins i tot, són
el seu motiu per emprendre tantes aventures, destacar el seu honor i voler assolir
tantíssima glòria. Tot i que el desenllaç d'aquesta parella idíl·lica entre cavaller
model i dama virtuosa pugui arribar a ser tràgic, l'amor pur i irrompible sempre hi
és present. No obstant, el Jean abandona l'estimada després de la traïció d'aquesta.
Ens podem sorprendre gratament de descobrir aquesta primera voluntat de
superació de la trama amorosa massa idíl·lica i exagerada, com tot, de les novel·les
de cavalleries. En el cas de Tirant i Carmesina, deixant a banda el desenllaç, l'amor
no deix d'existir i de cremar-los a tots dos.

Miniatura que il·lustra un torneig de l'obra de Jehan de Saintré
d'Antoine de la Sale. Es tracta d'un combat en una justa en honor al
rei Jean le Bon. Imatge extreta de Heritgae images.com.

Oferir les victòries i la glòria assolida a la dama és gairebé un pilar fonamental de
les novel·les de cavalleries, així doncs, quan el Jean és traït, està a punt de clavar
una bufetada a la dama, i més tard anuncia a tothom aquesta infidelitat, trobem
que la novel·la ha estat desposseïda d'aquella característica de la cavalleries tan
vertebradora. Tot i això, l'obra no està faltada d'originalitat. Aquesta inèdita

de voluntat, una superació de les exagerades i vell en l'eix cronològic del gènere cavalleresc.

Tornant a la novel·la cavalleresca francesa, entenem el *Jehan de Saintré* com una obra de ficció basada en l'inventada biografia d'un cavaller errant que mai va existir i que reflecteix una realitat social, i a la qual dóna més força amb l'ús de personatges històrics coneguts que intervenen al llarg de la trama, donant així més versemblança a la vida d'aquest cavaller fals, però que certament hauria pogut existir ja que no hi ha cap element sobrenatural que ho impossibiliti.

La novel·la catalana⁶ anònima *Curial e Güelfa* (1435-1462) és un exemple clar i reconegut de novel·la cavalleresca. La novel·la catalana es diferencia de la francesa per un increment del dramatismes i de la consistència de la trama. A més, el tractament sentimental és més subtil i en certa manera més tradicional. *Curial* és situat pel seu autor, anònim, al darrer quart del segle XIII (temps conegut i proper), això ho podem verificar pel paper del rei Pere el Gran en l'argument. Les terres en què succeeixen les vicissituds del cavaller són perfectament conegudes i molts dels personatges ficticis que hi intervenen porten noms, amb lleus variacions, de personatges històrics coneguts i famosos. Aquest aspecte, que ja havíem trobat en el *Jehan de Saintré* aporta credibilitat a la novel·la. Així trobem personatges com Dalmau d'Oluja, Galceran de Mediona o Pere de Montcada, pel que fa als llinatges catalans, i Joan Martines de Luna, Pero Cornell o Joan Ximenes d'Urrea, pel que fa a llinatges aragonesos, els quals inspiren en el lector els personatges reals de la seva època.

Relacionat amb això trobem un nou entrecreuament de la història amb la ficció quan l'autor fa intervenir en la narració un personatge real i amb qui *Curial* ha de lluitar a Londres; Guillem de Chastell, cavaller de la Bretanya inspirat sens dubte amb Guillaume du Chastel.

La inserció, doncs, de personatges reals, contemporanis i coneguts en la narració no ens ha de sorprendre. Cervantes farà el mateix procediment, amb l'intenció

---

⁶ La crítica no es posa d'acord en determinar si és valenciana o occitana, donat que no es coneix l'autor i és difícil localitzar-la.

l'intervenció del bandoler Perot Roca Guinarda, terra estomacat.

Riquer ens ofereix una reflexió de sobre com podia ser entès per un lector del segle XV, o actual si estiguéssim mancats de fonts d'informació contrastades, tot aquest panorama de mescla de personatges ficticis i reals en el gènere cavalleresc. Se'n podrien treure conclusions ben diverses.

Per una banda podríem creure que dues novel·les (recordem el defecte que té aquest mot, ja que tan designa un relat fictici com un real i històric) com per exemple el *Livre des faits de Jacques de Lalaing*, vertadera crònica històrica, i el *Jehan de Saintré*. Sembla ser que Antoine de la Sale havia inspirat el seu cavaller fictici en Jacques de Lalaing, i copiar algunes de les seves vivències, com la tasca d'haver de portar un braçalet d'or pels regnes espanyols com a vot de cavaller fins que no hagués derrotat el primer cavaller en un duel. Hi ha molts més paral·lelismes que ens porten a poder comparar les dues novel·les, i que van ocasionar, en el seu temps, que molta gent pogués confondre el que és real i fictici entre elles. Fixem-nos amb les quatre conclusions a que podríem arribar.

Per una banda podríem creure que totes dues narracions són històriques i per tant, rigorosament certes, o podríem creure que totes dues són fictícies, cadascuna pel seu autor. Això podria ser perfectament així si tenim en compte que molts autors imitaven i adoptaven els personatges del cicle artúric o d'altres novel·les del gènere. No hem de considerar-ho plagi o còpia ja que per nosaltres aquestes paraules tenen connotacions negatives.

Per altra banda es podria considerar el *Jehan de Saintré* una biografia d'un personatge que existí de debò, i la de Jacques de Lalaing una narració inventada. Finalment, però, podríem classificar amb encert que la biografia de Jacques de Lalaing és una crònica de veres i que la biografia de Saintré és producte de la imaginació novel·lística.

Si hi pensem, era més probable que s'ocasionés aquesta confusió amb les novel·les cavalleresques que no pas amb les de cavalleries, donat el seu caràcter realista i versemblant.

ia del *Jehan de Saintré* i del *Curial e Güelfa*, per Així, podem veure en els seus capítols un reflex

de la realitat social que emmarca els vertaders cavallers errants, els senyors bregosos que actuen a Catalunya, València i arreu d'Europa en el transcurs del segle XV, i en fi, de les ordes de cavalleries "originals", és a dir, sense la degeneració que suposa la novel·la de cavalleries, que apareix anteriorment.

<p>Primera pàgina de l'edició prínceps de <i>Tirant lo Blanch</i> (València 1490).</p>	<p>Llengua i literatura Petjada 1. Teide. 2008.</p>	<p>Frontispici de la traducció a l'italià de l'obra (Venècia 1538)</p>
--	---	--

Per moltes raons cal diferenciar aquest gènere realista de la "roman arthurien" i de les novel·les de cavalleries, el seu successor. Ja hem dit que aquest tipus meravellós va néixer a França a mitjan dels segle XII amb les romans de Chrétien de Troyes, i que durant el segle XIII va assolir un èxit monumental amb Lancelot i Tristan, que optaren per la prosa en detriment del vers., mètode que es seguiria a partir d'aleshores. Dins d'aquesta mateixa línia trobem l'Amadís de Gaula, ja esmentat anteriorment. Configuren un conjunt de narracions fabuloses portades a terme per cavallers amb una força física prodigiosa i descomunal i en les quals abunda l'element meravellós. Però també hi podem trobar cavallers reals del segle XV, o inspiracions d'aquests. Aquests mateixos cavallers que servien d'inspiració, ara s'inspiraren en els cavallers ficticis, que els eren model de conducta i sovint adoptaven les seves costums, portaven els seus emblemes... determinem, doncs, que eren lectors entusiastes de les cavalleries.

novel·la cavalleresca, doncs, sense ser novel·la
sa. Totes aquestes diferències temàtiques que
apareixen resumides a la pàgina 31, no són més que això, diferències. El gènere
cavalleresc pateix una evolució, no parlem ni d'enriquiment ni de degeneració en
general, sinó de canvi. Quan el tema fabulós ha acabat de generant i incapaç de
donar nou fruit, apareix la novel·la cavalleresca, però tot i el seu talent i èxit, no
arriba a l'expansió de les novel·les de cavalleries.

Els llibres de cavalleries hauran mort, objectes de la burla i la paròdia de
Cervantes, però; *Tirant lo Blanc*, en alguns aspectes, n'és el seu precedent?

Los cinco libros del esforçado e invencible cauallero
Tirante el blanco de roca salada: Cauallero dela Ba-
rrotera. El qual por su alta caualleria alcãço a ser prí-
cipe e cesar del imperio de grecia.

Frontispici de la traducció al
castellà del *Tirant lo Blanch*,
impresa a Valladolid l'any 1511.
Llengua i literatura Petjada 1.

Novel·les de cavalleries

Després d'aquest anàlisi general de l'evolució del gènere cavalleresc anem a comparar les característiques de les novel·les de cavalleries i les de les novel·les cavalleresques. Recordem que totes dues tendències conformen el gènere cavalleresc, però que la novel·la cavalleresca, i referint-nos especialment al *Tirant lo Blanch*, no va tenir gaire seguida en el sentit que no es projectà la novel·la com a model a seguir per iniciar el que hauria pogut ser un col·lecció extensa de novel·les cavalleresques. Que el subgènere no fos promotor de noves creacions, no vol dir, però, que el *Tirant lo Blanch* fos una novel·la més. Al contrari. La diferència amb les novel·les de cavalleries és que aquest subgènere de caire realista fou efímer i esporàdic. Prova del seu èxit i valor surt de la ploma de Cervantes en l'episodi de l'escrutini dels llibres, que ja hem esmentat anteriorment.

Característiques de les novel·les de cavalleries:

Són ficcions de primer grau. ⁷
Personatges arquetípics i plans. Són paradigmes de les virtuts que encarnen ⁸
Trobem una estructura oberta. ⁹
Falta total de versemblança. ¹⁰
Recerca de la fama i la glòria. ¹¹
Idealització de l'amor a la dama. ¹²

⁷ La trama configura el factor més important de la novel·la. Els personatges hi queden supeditats, es deixen portar per l'acció.

⁸ La seva evolució psicològica és gairebé inexistent i tampoc és un factor rellevant de la seva caracterització.

⁹ Mitjançant una hipèrbole contínua cada generació de cavallers ha de superar les gestes dels seus predecessors per aconseguir la fama i la glòria, en una sèrie d'aventures infinites i donant lloc a continuacions que acaben degenerades. Inicialment, però, aquesta falta d'un final definitiu va afavorir la formació dels cicles cavallerescos.

¹⁰ Tan a nivell geogràfic, del temps, d'allò sobrenatural dels protagonistes...

¹¹ En una constant mostra de valor i desmesurada ètica, el cavallers s'enfronta a constants aventures, episodis que configuren les proves que han de passar per aconseguir els seus objectius. Aquesta motivació desficiosa de valentia va estretament lligada a l'amor que el cavaller professa a una dama virtuosa a qui ofereix les seves victòries. El codi d'honor del cavaller, establert per la seva orde, li impedeix retirar-se de la batalla, lluitar per defensar l'ordre, la religió, un territori feudal.

¹² El seu antecedent directe és l'amor cortès dels trobadors. L'amor és servei fidel a la dama, passió, erotisme, idolatria, adoració. El cavaller sense la seva dama no té raó de ser, es fustiga constantment amb l'ànima d'obtenir el seu amor. Aquesta desmesurada obsessió, pot arribar a conduir a la traïció o al pecat (veiem l'amor de Lancelot i la reina Ginebra).

Geografia fantàstica. (barreja espais reals i irreal)s ¹⁵
Històricament imprecisa: temps remot o mític. ¹⁶
Tòpic de la falsa traducció. ¹⁷
Lluita per la fe: Déu. ¹⁸
Exaltació dels sentiments medievals. ¹⁹
Heroi immaculat, perfecte (atractiu, fort, valent, el millor) ²⁰
Segle XII (Chrétien de Troyes). ²¹
Element meravellós, fantàstic i màgic. ²²

¹³ El cavaller és un individu solitari que persegueix la victòria. Aquesta vàlua el porta a participar en duels, torneigs, lluites amb monstres, gegants, mags malignes... I l'honor que intervé en aquestes gestes, és el que regeix la seva voluntat.

¹⁴ Sovint ens trobem davant d'un fill il·legítim, fruit de l'amor incontrolat i secret de dos nobles desconeguts i compromesos cadascun en el seu entorn. Només li escau a ell guanyar-se la fama i acabar mereixent el nom que li pertoca per naixement. En casos ja més concrets, aquest heroi gaudeix de la protecció i guiatge d'un personatge amic, com per exemple un mag.

¹⁵ L'heroi s'embarca en viatges a terres llunyanes i exòtiques on topa amb monstres, tribus paganes, palaus màgics, herois amb qui rivalitza, i elements del paisatge que se'ns presenten sobrenaturals (llacs encantats, selves denses... tot envoltat d'un gran misteri).

¹⁶ En les novel·les de cavalleries no trobem cap referència a esdeveniments o situacions històriques d'un passat proper o contemporànie. No passa el mateix amb les novel·les cavalleresques.

¹⁷ Els escriptors dels llibres de cavalleries ens els presenten com traduccions d'originals escrits en grec, àrab, toscà, alemany o altres idiomes, o com manuscrits trobats casualment, manuscrits perduts i ocults des de fa molt temps. Amb aquest recurs, l'autor pretén dotar l'obra del prestigi i la credibilitat d'una crònica o una biografia real. Les conseqüències d'aquesta pràctica ja les hem comentat anteriorment.

¹⁸ Una de les motivacions del cavaller, relacionada amb l'entorn feudal de l'Edat Mitjana, és la defensa de la fe, la lluita per Déu i la religió. Sovint trobem la lluita contra els turcs i el pagans, mitificada, la recerca del Sant Graal (del cicle artúric), les croades que emprenen la Guerra Santa per recuperar Jerusalem... (és una evocació de la Reconquesta). Així detectem un dels únics elements històrics que impregnen les novel·les de cavalleries: la fe i la devoció a Déu i la lluita que se'n deriva, establint així, un model de conducta per a tots els lectors, no tan sols a nivell ètic, sinó també religiós.

¹⁹ Com ja hem tractat amb anterioritat, els valors i la conducta que es desprenen de la moral del cavaller esdevingueren un model a seguir per a tots els lectors de les novel·les, sobretot per nobles i cavallers reals, que sovint, imitaven les iniciatives dels cavallers ficticis.

²⁰ Relacionat amb algunes de les dades anteriors, aquesta característica és vital per comprendre el caràcter, l'aparença i la conducta del cavaller. Perfecte en tots els aspectes, és model a seguir fins i tot pels personatges del seu entorn. La virtut del cavaller va des de la força, la vàlua, el valor, l'honor, la determinació, la lleialtat, la fidelitat i l'amor incondicional a la dama, la bellesa, entre altres.

²¹ A l'apartat "Introducció al tema" del treball es cita més detingudament el paper iniciàtic de Chrétien de Troyes al gènere cavalleresc.

²² Una de les diferències amb les novel·les cavalleresques més externa és l'existència de l'element meravellós en una i no en l'altra. L'existència de éssers fantàstics com mags, monstres, gegants, o la possibilitat de trobar-nos palaus encantats, fetilleria, bruixeria, cavallers amb una força prodigiosa i altres elements sobrenaturals, són el que fan de les novel·les de cavalleries, un subgènere èpic catalogat moltes vegades com a "novel·la fantàstica"... Realment, l'element meravellós intervé directament en la trama i paradoxalment, aquest ús és el que va du el gènere al desprestigi.

Gravat de Gustave Doré. Don
Quijote és empresonat i sotmès a
burles.

²³ L'heroi, virtuos, simbolitza el Bé, i s'enfronta en una lluita natural i inqüestionable amb el mal, el seu enemic natural. El mal està encarnat en el que ho és per definició; els lladres, els assassins, els monstres, els corruptes, els tirans, els mags obscurs... És una lluita vital inevitable.

Novel·les cavalleriesques.

Les novel·les cavalleriesques relaten la fictícia biografia d'un cavaller inventat que du a terme les seves aventures en la contemporaneïtat de l'autor, en terres conegudes i que realitza gestes a l'abast de l'home. Tot emmarcat en un ambient versemblant i defugint allò sobrenatural, el realisme que empra l'autor per definir el personatge, el marc social i la trama, és la característica bàsica d'aquest subgènere.

Les característiques següents fan palès el distanciament entre ambdós subgèneres, però cal recordar que la novel·la cavalleriesca no pot ésser sense la novel·la de cavalleries, així queda estipulat que n'és una nova modalitat, amb canvis, una versió realista, seriosa, amb un llenguatge distint.

Anem a veure les característiques en el mateix ordre que hem seguit en la taula anterior:

La trama és vertebradora, però no anihila la psicologia del personatge. ²⁴
Personatges mirall dels cavallers de l'Europa feudal. L'heroi HUMÀ ²⁵
Estructura definida. ²⁶
Empremta de la versemblança. ²⁷

²⁴ El cavaller gaudeix de voluntat, de predisposició per raonar. Té profunditat psicològica. La trama no és motor del personatge com a mòbil. El cavaller persegueix un objectiu, amb el qual s'auto realitza i obté la satisfacció personal desitjada.

²⁵ Els personatges de les novel·les cavalleriesques són un reflex realista dels cavallers bregosos d'Europa. Lluny d'una naturalesa prodigiosa són model de cortesia, d'educació, de líder, de soldat, d'home, de guerrer. Sovint trobem una barreja de personatges purament ficticis i altres inspirats en figures reals de l'època de l'autor o lleugerament anteriors. Els valors que es desprenen dels cavallers en el fons són els mateixos, la diferència rau en el tractament d'aquestes virtuts i la profunditat psicològica que adquireix el protagonista a mesura que avança la trama. Parlem d'unes virtuts realistes, que pot assolir un home corrent, però que a la fi, serà extraordinari. Parlem d'un heroi humà, amb defectes, amb dubtes, amb temors... i és aquí on rau l'ideal del cavaller d'aquest subgènere.

²⁶ Potser per la seva aparició esporàdica o per la seva trama argumental tancada i definida, les novel·les cavalleriesques no van donar lloc al naixement de cicles generacionals com en les novel·les de cavalleries. En qualsevol cas és un fet que es dona pel nombre reduït de novel·les cavalleriesques i per la diferència temàtica entre elles. Tot i això, en el *Tirant* veiem l'intervenció del rei Artús, per exemple. Martorell utilitza un personatge tòpic per enriquir la història del seu cavaller "real". Amb això, el final del *Jehan* o del *Tirant* no donen cabuda a segones o terceres parts indiscriminadament.

²⁷ Una característica més del realisme de les novel·les cavalleriesques, és el tractament versemblant, real de les empreses i vicissituds de l'heroi. Encaixen perfectament en les pràctiques dels cavallers reals de l'època, sempre, és clar, fent que el cavaller protagonista sigui el model del Bé i de la Virtut. Els duels

	ic ²⁹
La lluita individual glorificada. ³⁰	
Origen conegut del cavaller. ³¹	
Geografia real. ³²	
Temps conegut. ³³	
Aparença de biografia real. ³⁴	
Lluita per la fe. ³⁵	
Exaltació dels sentiments medievals. Visió irònica o matís realista. ³⁶	
Heroi humà. ³⁷	
Antoine de la Sale (s.XV) ³⁸	
Realisme; inexistència de l'element meravellós. ³⁹	

que protagonitza, les batalles que lidera, els amors que el consumeixen (recordem el Tirant) encaixen perfectament en el que pot assolir un cavaller de carn i ossos.

²⁸ Aquesta és una semblança indiscutible. El cavaller per definició persegueix incansable un seguit de victòries per oferir a la dama estimada i per aconseguir fama i reconeixement.

²⁹ L'amor a una dama virtuosa segueix sent un tòpic que no es vol franquejar, és vertebrador. Tot i això, el desenllaç d'aquest amor pot ser frustrat. Fixem-nos en el desenllaç amorós d'en Jehan i la seva estimada. amb això, més tràgic és el desenllaç del Tirant. La desconfiança, els dubtes, les pors, el mal d'amor... són experiències que els cavallers humans viuen amb més intensitat, i el dolor els fa més humans.

³⁰ La recerca de la victòria segueix sent una activitat que defineix el cavaller, ja sigui liderant un exèrcit o lluitant en solitari contra altres cavallers.

³¹ És més difícil parlar d'heroi si ens referim a aquest tipus de cavaller. Les intrigues del seu passat, del seu origen o dels seus amors no arriben a ser tan extraordinaris com els de l'heroi prototípic.

³² L'heroi lluita i viatja a través de terres conegudes i reconeixibles pel lector i sovint topa amb personatges clarament inspirats en gent real. Així, tenim que el Tirant ve de la Bretanya, viatja a Grècia, a l'Àfrica, a Sicília...

³³ Encara que no s'especifiquin dates concretes, es veu clarament, per la versemblança de l'espai i altres factors, que les vicissituds del cavaller s'emmarquen en l'Edat Mitjana si parlem en termes genèrics. Podríem concretar més específicament si tenim en compte les lluites contra els musulmans trucs...

³⁴ No s'usa el tòpic de la falsa traducció. El narrador ens presenta, seguint amb el model del *Tirant*, la història, la falsa biografia d'un cavaller que va existir.

³⁵ Sempre amb el matís de la versemblança, la religió segueix sent una motivació pel cavaller i un deure. Les croades, les lluites contra els pagans, la defensa dels valors cristians, el valor de la religió en les ordes feudals i de cavalleries, segueixen sent uns elements imprescindibles de l'Edat Mitjana.

³⁶ Els valors del cavaller segueixen sent un model, però l'autor allunya les digressions que se n'havien fet en algunes novel·les de cavalleries. Els simbolismes com els mocadors blancs que regalen les dames als seus enamorats... segueixen sent tòpics que les novel·les cavalleresques no defugen. La voluntat per l'heroisme, l'amor, l'orgull, l'honor, la defensa del dèbil i del Bé, continuen sent màximes del cavaller.

³⁷ Amb defectes i virtuts, amb pors i temors, valent i agosarat en alguns aspectes, però tímid en altres, com l'amor, encarna la virtut, però no l'és per definició, sinó que la persegueix. Té talla humana.

³⁸ El 1456 apareix el *Jehan de Saintré* d'aquest autor. El 1460 apareix el *Tirant lo Blanch*.

³⁹ Les novel·les cavalleresques reflecteixen fidelment unes tradicions, costums, un personatge, una societat, de l'Edat Mitjana No hi ha cap element meravellós, fantàstic o màgic que intervingui en l'acció. Com a màxim ens trobem amb comentaris de personatges que temen la possibilitat d'algun

el Mal.⁴⁰

presenten la superació de les exagerades i idíl·liques cavalleries i, passat per un matís de versemblança i realisme, es continuen narrant les aventures i peripècies heroiques d'un cavaller modèlic.

Una innovació característica de la novel·la cavalleresca és l'agudesa del narrador, un observador detallista que ens descriu la sumptuositat de l'època, el desenvolupament acurat de duels i tornejos, els escuts heràldics, fins a la psicologia dels personatges, les intrigues, les batalles amb pèls i senyals. Per això mateix, el *Tirant lo Blanch* s'ha estudiat en la seva vessant de novel·la sentimental i militar. El recurs de l'ironia (refinada), el vitalisme, la serietat i l'ebrietat i subtileza del llenguatge (comparat amb les novel·les de cavalleries) fan de la novel·la cavalleresca tot una particularitat. Comparada amb la novel·la cavalleresca francesa, la catalana, destaca pel notori increment de dramatisme i consistència en la trama.

Fotograma d'una adaptació al cinema de *Tirant lo Blanch*. Representa la famosa escena en què Plaerdemavida condueix Tirant fins al llit de Carmesina. Extreta de [google.com/imatges](https://www.google.com/imatges)

encantament... però no es tracta ni més ni menys que comentaris que qualsevol ciutadà de l'Europa feudal podia fer contra la bruixeria. L'existència d'éssers fantàstics i mitològics queden en vana suposició, fruit de la cultura popular.

⁴⁰ L'heroi, virtuos, simbolitza el Bé, i s'enfronta en una lluita natural i inqüestionable amb el mal, el seu enemic natural. El mal està encarnat en el que ho és per definició; els lladres, els assassins, els monstres, els corruptes, els tirans, els mags obscurs... És una lluita vital inevitable.

Novel·les de cavalleries.	Novel·les cavalleresques.
<ul style="list-style-type: none"> • Són ficcions de primer grau. 	<ul style="list-style-type: none"> • La trama és vertebradora, però no anihila la psicologia del personatge.
<ul style="list-style-type: none"> • Personatges arquetípics i plans. Són paradigmes de les virtuts que encarnen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Personatges mirall dels cavallers de l'Europa feudal. L'heroi HUMÀ
<ul style="list-style-type: none"> • Trobem una estructura oberta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Estructura definida.
<ul style="list-style-type: none"> • Falta total de versemblança. 	<ul style="list-style-type: none"> • Empremta de la versemblança.
<ul style="list-style-type: none"> • Recerca de la fama i la glòria. 	<ul style="list-style-type: none"> • Recerca de la fama i la glòria.
<ul style="list-style-type: none"> • Idealització de l'amor a la dama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Amor cortès realista. Element tràgic.
<ul style="list-style-type: none"> • La lluita individual glorificada. 	<ul style="list-style-type: none"> • La lluita individual glorificada.
<ul style="list-style-type: none"> • Orígens extraordinaris de l'heroi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Origen conegut del cavaller.
<ul style="list-style-type: none"> • Geografia fantàstica. (barreja espais reals i irreals) 	<ul style="list-style-type: none"> • Geografia real.
<ul style="list-style-type: none"> • Històricament imprecisa: temps remot o mític. 	<ul style="list-style-type: none"> • Temps conegut. Històricament precisa.
<ul style="list-style-type: none"> • Tòpic de la falsa traducció. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aparença de biografia real.
<ul style="list-style-type: none"> • Lluita per la fe: Déu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lluita per la fe: Déu
<ul style="list-style-type: none"> • Exaltació dels sentiments medievals. 	<ul style="list-style-type: none"> • Exaltació dels sentiments medievals. Visió irònica o matís realista.
<ul style="list-style-type: none"> • Heroi extraordinari: immaculat, perfecte, atractiu, fort, valent, el millor. 	<ul style="list-style-type: none"> • Heroi humà.
<ul style="list-style-type: none"> • Segle XII (Chrétien de Troyes). 	<ul style="list-style-type: none"> • Antoine de la Sale (s.XV)
<ul style="list-style-type: none"> • Element meravellós, fantàstic i màgic. 	<ul style="list-style-type: none"> • Realisme; inexistència de l'element meravellós.
<ul style="list-style-type: none"> • Confrontació i encarnació del Bé i el Mal. 	<ul style="list-style-type: none"> • Confrontació i encarnació del Bé i el Mal.

Il·lustració de Tolkien, J.R.R.
Els Fills d'Hurin. La
Columna. 2007.

Alan Lee.

Però en Hurin no respongué i romangué assegut a la
pedra amb la Morwen als braços; i no van tornar a parlar.
El sol es va pondre i la Morwen sospirà, li agafà la mà i es
quedà immòbil; i en Hurin s'adonà que havia mort.
Il·lustració de Tolkien, J.R.R. Els Fills d'Hurin. La Columna.
2007

es novel·les de cavalleries

Les obres posteriors derivades de la cavalleria com a institució o del mite artúric són molt abundants. La paròdia que en féu Cervantes al *Quijote* a principis del segle XVII n'és al capdavant una conseqüència. Hem de vigilar en dir que en seria la continuació i final o dir que es tracta d'una novel·la de cavalleries que satiritza les novel·les de cavalleries.

En ple segle XIX les novel·les romàntiques i d'aventures de l'escocès Walter Scott, com per exemple *Ivanhoe*, mostren una certa influència del gènere.

No només en literatura, el 1691 s'estrenà l'òpera barroca *King Arthur* de l'anglès Henry Purcell, o *Parsifal* (1882), de Richard Wagner; adaptacions al còmic com *Prince Valiant* (1937), del nord-americà Harold Foster; o adaptacions cinematogràfiques com *Excalibur* (1981), de John Boorman, recreacions fidels de l'univers artúric. També trobem paròdies en cinema d'aquest mateix mite amb *Monty Python and the Grail* (*Los caballeros de la tabla cuadrada y sus locos seguidores*, 1975) del grup britànic Monty Python.

En aquests últims anys s'han seguit portant al cinema moltes recreacions del mite artúric en aquest esclat del "cinema èpic", com per exemple, *King Arthur* (2004) del director Antoine Fuqua, *Tristan & Isolde* (2006) de Kevin Reynolds, o *The last legion* (2007) de Doug Lefler.

Si pensem detingudament d'on ha sortit aquest fenomen dels últims anys per portar a la gran pantalla pel·lícules inspirades en mites, no només cavallerescos, sinó també de la mitologia grega (com *300*, de Frank Miller, o com *Fúria de Titans*, que encara no s'ha estrenat), ens adonarem que ha sorgit de l'èxit que va tenir l'estrena de la trilogia de *El senyor dels Anells*, de Peter Jackson, que assegurava l'èxit a les continuacions que han vingut posteriorment d'aquest cinema èpic. Actualment hi ha rumors de la filmació de *El Hobbit*, prova més de l'èxit d'una nova tendència cinematogràfica.

Acabem d'afirmar que l'obra de Tolkien té una arrel èpica. La voluntat final d'aquest treball és esbrinar i intentar establir les característiques principals de

dir això. Certament hi ha, en l'univers que crea s, una influència clara de la mitologia nòrdica.

Tolkien fou professor de filologia anglesa a la Universitat d'Oxford, especialista de l'anglès antic i el llenguatge rúnic nòrdic. Els seus estudis estan directament relacionats amb l'Edat Mitja i les mitologies d'Europa.

Les novel·les fantàstiques actuals segueix la mateixa base de l'èpica anterior; un ésser extraordinari va superant una sèrie de proves i aventures per aconseguir, finalment, un objectiu determinat.

M'agradaria partir de la hipòtesi següent: l'èpica de l'obra de Tolkien està relacionada amb l'èpica de les novel·les de cavalleries, fruit dels cantars de gesta? L'obra de Tolkien és molt àmplia i seria molt difícil establir unes afirmacions genèriques que l'englobessin sencera.

Una de les primeres sensacions que s'experimenten en llegir algun dels seus relats, és que estem llegint una història medieval. Quins són els aspectes que ens condueixen a pensar això? Està clar que Tolkien no ens presenta cap obra històrica en el sentit de voler reflectir fidelment un període passat, no obstant, l'ambient dels seus relats ens fan sentir enmig d'una sèrie de cavallers, reis, herois, dames i princeses excelses... que podríem trobar en altres obres èpiques. El tractament de la història, els elements fabulosos que hi apareixen (característics de la mitologia nòrdica en molts casos), el macrocosmos imaginari i detalladíssim que hi apareix... són una línia que separa el món literari de Tolkien d'allò que havíem estudiat fins ara.

És especialment destacable, almenys per mi i per on vull orientar el treball, el, com he dit, macrocosmos que crea Tolkien. Cercant informació i consultant opinions d'Internet del blog oficial de Tolkien, he vist que es considera la "Terra Mitjana", la *Middel Earth*, com un "submón paral·lel". Bé, em sembla insuficient caracteritzar-la així. Desgraciadament no he pogut llegir tan com voldria de l'obra de Tolkien, però si que vaig parar esment i vaig consultar amb interès dos relats que parlen de

ndalë i Vàlaqenta.⁴¹ Deixant a banda l'argument relata, m'agradaria només fer al·lusió a la relació que estableix Tolkien de la música i el pensament, amb la creació. El seu paper vertebrador del món, la força vivificadora de sobretot la música, en la concepció i gestació del món. Tolkien, tot i que en molts relats no atorga un paper molt important als déus i la seva influència, ens parla dels Vàlar, fills d'Eru, els seus pensaments, relacionats amb els elements naturals. La mitologia que se'n desprèn és prodigiosa i, lluny de la reverència, podríem entreveure els pensaments reals de l'autor i la seva concepció del món. Les divinitats d'aquest món que ha creat són els fenòmens naturals personificats, deixant a banda els elements més referits a l'acció o la trama argumental del mite. Està relacionat amb una pròpia concepció filosòfica del món. Es podria dedicar un estudi a cadascun d'aquests relats.

Aquest macrocosmos inspirat en el nostre món i vestit d'una sèrie d'elements fabulosos incansable, ja pel que fa a bèsties i éssers fantàstics, elements naturals i del paisatge llegendaris, com a societats clarament inspirades, i que reconeixem fàcilment, en la civilització medieval europea, i fins i tot anterior pel que fa als pobles nòrdics, és massa extens i detallat per plasmar-lo en la brevetat d'aquests paràgrafs.

La sensació de que estem llegint una obra medieval segueix convencent-nos quan veiem que els exèrcits van armats amb espases, escuts, armadures, arcs de fletxes, capes, els reis porten corones, viuen en palaus, corts... Els pobles de la Terra Mitjana (un exemple inqüestionable és el de *Rohan*) formen veritables feus i regnes, monarquies. La base estamental o jeràrquica que observem, mirada estructuralment, és la mateixa de l'Europa feudal: (monarca, noblesa, exèrcit i guerrers i poble). Això si, la religió no és una qüestió que es tracti de la mateixa manera que el cristianisme en les novel·les de cavalleries, vist com una motivació pel cavaller. El cavaller tenia el deure de lluitar per la fe contra els pagans. Com he dit, l'àmbit metafísic no és una constant en les aventures èpiques dels personatges,

---

• ⁴¹ Vegis Tolkien, J.R.R. El Silmaril·lion. Traducció de Dolors Udina. Títol original, The Silmarillion. Empúries. 2001.

en relats concrets dedicats a la mitologia de la
s.

Aquest macrocosmos que ens presenta una geografia clarament fictícia està plasmat en les obres principals *El Hobbit* (1937), *El Senyor dels Anells* (1954-1955) i *El Silmarillion* (1977, acabada i publicada per Christopher Tolkien). També, en menor grau, en *Els Fills d'Hurin*.⁴²

Turin Turàambar. Imatge extreta de
Tolkien, J.R.R. *Els Fills d'Hurin*.
La Columna. 2007.

Altres petits detalls ens introdueixen en aquesta sensació d'ambient medieval, com ara la importància dinàstica de les generacions dels reis de cada poble; la puresa de la sang, la seva importància, la successió del tro del regne. No ens cal profunditzar en la història de l'Europa feudal per veure les intrigues i conflictes que s'han

⁴² Veure els pròlegs de: Tolkien, J.R.R. *Els Fills d'Hurin*. Edició a cura de Christopher Tolkien. Traducció de Dolors Udina. Títol original, *The tale of the children of Húrin*. La Columna. 2007. Tolkien, J.R.R. *El Hobbit*. Traducció de Manuel Figueroa. Títol original, *The Hobbit*. Minotauro. 2002. Tolkien, J.R.R. *El Silmarillion*. Traducció de Dolors Udina. Títol original, *The Silmarillion*. Empúries. 2001.

le les corones d'Europa. Un exemple fàcil aplicat
els components de la Comunitat de l'Anell, grup

de guerres (cavallers?) que pretenen destruir l'anell de Sauron (una de les personificacions del mal de l'univers de la Terra Mitjana), és descendent després d'unes generacions, de l'últim rei de Númenor. Les intrigues i les disputes internes que segueixen aquest personatge i alguns dels que l'envolten, i al mateix poble, reflecteix una empremta claríssima de la preocupació de la legitimitat del monarca.

Seguint amb la piràmide jeràrquica d'abans i ja que hem fet referència a la importància dels monarques, fixem-nos en els càrrecs militars i polítics que apareixen a l'obra. Són clarament medievalistes: reis, nobles, capitans, senescals... Aquesta importància del llinatge i dels lligams familiars entre famílies i cases nobles és tan palesa en l'obra de Tolkien com al gènere cavalleresc.

Aquesta importància dels càrrecs d'un regne i els mateixos càrrecs no ens sorprenen, però només perquè ho tenim assumit. Si no és que es treballa més detingudament com és el cas, és possible que es el lector no es plantegi perquè la societat de la Terra Mitjana té clares influències medievals. A l'hora de la veritat, ens està servint per establir una comparació de la qual, al final, en traurem unes conclusions o unes altres.

Una altra de les influències és, com he dit, la mitologia. Podem distingir dues fonts directes, a partir d'aquí, la imaginació de Tolkien o els seus coneixements d'altres cultures és una altra cosa: la mitologia nòrdica i la mitologia celta i normanda. D'aquesta manera, les societats humanes de les que hem parlat conviuen amb societats d'elfs i nans, que gaudeixen de papers igual o més destacables que els homes. Curiosament, mentre que els elfs són, sovint, éssers moderats, prudents, intel·ligents, purs, temperats... en els homes rau tot allò grotesc de la realitat humana que coneixem. Són avars, cometen errors, són gelosos, barruers i s'han merescut l'etiqueta de bàrbars. Pocs dels protagonistes humans de les obres de Tolkien mereixen una admiració completa d'altres personatges com els elfs.

Personalment, considero que l'element tràgic que arrela en aquesta condició de l'home, que tractarem més endavant, és una particularitat preciosa dels relats de Tolkien. Sovint, el destí, el Fat de la mitologia grega, determina, a través de

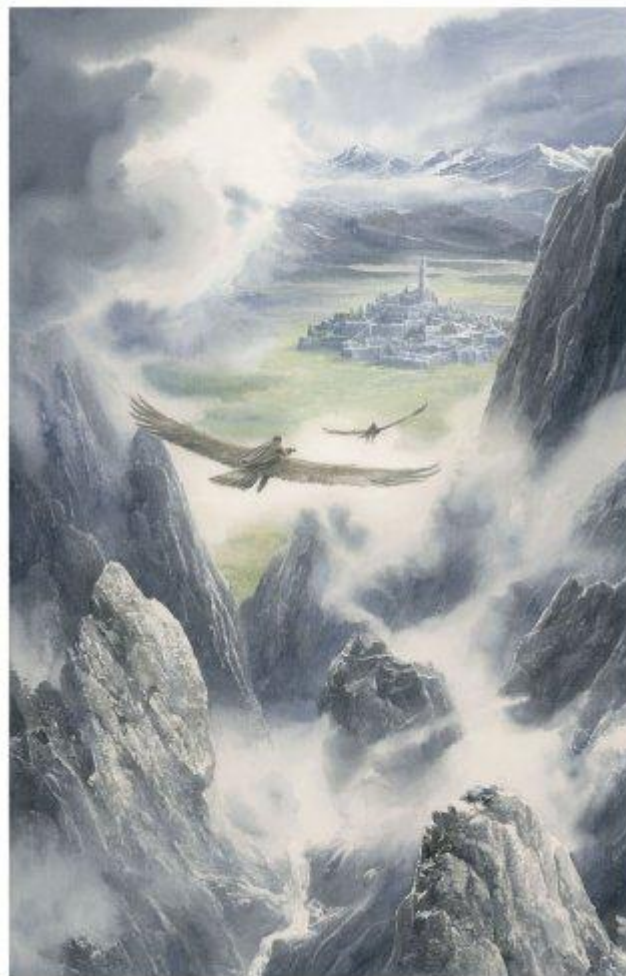
a que fa el personatge Morgoth, una altra a la citada abans, a Hurin i tota la seva descendència) el final tràgic de la nissaga de dinasties dels homes i d'algun en particular. Considero, ni més ni menys, que es tracta del mateix determinisme del fat de la mitologia grega. Ja que he fet referència a la maledicció a Hurin, la història de la qual es relata a *Els fills d'Hurin*, m'agradaria posar d'exemple de tragèdia en Turin Turàmbar, un dels seus fills. La tragèdia que envolta la vida d'aquest personatge és un clar exemple d'aquesta fatalitat. Maleït a patir, veu com tot allò que estimava va desapareixent, i ell, desgraciat, n'és sovint el causant. Cada glòria i victòria que aconsegueix, significa una nova derrota. Aquestes malediccions són causades pels agents del Mal. Perjudiquen els homes perquè els han desafiat, i els condemnen a la desgràcia.

El final és extremadament tràgic. Es suïcida llançant-se sobre la seva espasa malèfica, que a clavat al terra en descobrir que el seu amor és en realitat la seva germana desconeguda i que el fill que espera és fruit de l'incest. Sense haver pogut donar llum i coneixent la veritat, la germana de Turin es suïcida, precipitant-se per un cascada. Potser és casualitat, però d'aquest episodi concret, n'extrec dos paral·lelismes amb la mitologia grega. El primer, Èdip, rei de Tebes, es casa amb la seva mare sense conèixer aquesta veritat i arriba a tenir fills. Un oracle havia vaticinat la seva desventura i després, l'endeví Tirèsies pronostica la seva fatalitat a partir de descobrir qui havia estat l'assassí del seu pare (Èdip). L'altra paral·lelisme el veig en el suïcidi macabra de Turin. El rei Àiax, company d'Odisseu i Aquil·les al bàndol aqueu durant la guerra de Troia es suïcida de la mateixa manera després d'haver envejat Aquil·les i perdut en el duel que ell mateix li havia exigít. No podent suportar el desprestigi i el penediment, clava el mànec de l'espasa a la sorra de la platja de Troia i s'hi llança sobre.

L'individualisme que caracteritza l'heroi, sense determinar que sigui cavaller ja que podria ser una vana coincidència, també està reflectit en els protagonistes de les novel·les de Tolkien. A vegades en grup, liderant un exèrcit o en solitari, lluiten contra el mal com a autèntics soldats del Bé. El mal està personificat en personatges malèfics molt poderosos com Mòrgoth o Sauron, els seu alumne. Totes les bèsties monstruoses com els trols, els orcs, els fantasmes, àguiles, etc. porten la

s i lluiten per naturalesa contra els que són el Bé. e cavalleresc, aquesta lluita incontrolable per dominar sobre l'altre és gairebé existencial. El Bé de les novel·les de cavalleries estava encarnat en Déu i els seus fidels servidors (entre ells els cavallers) i el mal, en els pagans, els monstres... mentre que en l'obra de Tolkien, el Bé i el Mal, representats en personatges de la llum o la foscor, es relacionen, precisament, en aquests dos elements de la natura, els quals, el nostre subconscient mateix, identifica com a bons o dolents.

En l'Univers de Tolkien, totes les coses (els personatges, els elements naturals, les espases llegendàries....) estan fetes de Bé o Mal. Cada element explícit encarna una cosa o altra, no hi ha simple escenari neutral.

Il·lustració de Tolkien, J.R.R. Els
Fills d'Hurin. La Columna. 2007

noble, d'un regne, i tot i conèixer el patiment que
m una massa amb voluntat, amb domini. La gent
queda darrera de la causa major que persegueix l'heroi, com a tota l'èpica en
general.

Una de les diferències pesants amb l'èpica cavalleresca o amb els herois de la mitologia grega, és que el protagonista, l'heroi, no només prové d'un estament noble o venerable, sinó que pot ser un qualsevol. En el cas de *El Senyor dels Anells* trobem de tot, però cal remarcar la pesant significació dels hobbits, quatre membres dels quals carreguen un gran pes. El mateix llibre *El Hobbit* narra les aventures i peripècies d'un d'aquests éssers. En Bilbo Baggins no és l'heroi tòpic dels contes de fades. No és atractiu, ni jove, ni valent, ni fort, sinó un homenet gordet que viu una sèrie d'aventures impressionants. De nou trobem un heroi de talla humana, a escala real.

Parlem de petits herois que s'han vist involucrats en successos molt transcendents simplement per la cursa del destí. No ens trobem davant d'herois prototípics, perfectes en tots els sentits, no obstant, les aventures que viuen, s'emmarquen perfectament en les que viuen els cavallers, han de derrotar éssers i monstres fantàstics, derrotar exèrcits d'agents del mal o un mag enemic (com en Saruman, personatge de *El Senyor dels Anells*)... És una coincidència o simplement és un element indispensable per considerar èpica, una d'aquestes aventures. Un altre paral·lelisme és la recerca d'un objecte, un tresor que pot atorgar la salvació, o el poder... Els cavallers de la Taula Rodona perseguiren incansablement el Sant Graal. La comunitat de l'Anell i els personatges tan "bons" com "dolents" de *El Senyor dels Anells*, busquen l'anell de Sauron ja per obtenir el poder com per destruir-lo perquè altres no l'obtinguin.

Quan parlàvem del cavaller errant, dèiem que buscava la fama i la glòria a través de les seves gestes d'armes modèliques. A l'obra de Tolkien, la lluita esdevé un motiu per una causa major; la salvació del món. El mal simbolitza una constant amenaça contra tots els éssers i races de la Terra Mitjana i per això, els exèrcits d'elfs i humans es mobilitzen per combatre'l, per defensar la llibertat. Els herois d'aquests exèrcits esdevenen paradigmes d'algunes virtuts igual que els cavallers,

orgull, del bon guerrer, de la fortalesa... sinó del
al.

Fixem-nos per uns instants en el marc històric en què Tolkien va escriure el gruix de la seva obra: entremig de les dues guerres mundials i després de la segona. Tolkien recrea un món on els valors de l'home, si extraïem l'essència dels seus relats, encara existeixen i són els que guien les accions dels herois per justícia. Lluny del materialisme i del terror de l'època, Tolkien defineix un model de conducta davant de l'adversitat. Es tracta d'una deducció forçada o té realment una lògica aplicable? Si certament Tolkien va posar en els seus personatges els valors que haurien de guiar les accions de l'home per naturalesa, potser va ser simplement per la convicció personal que tenia posats en aquests valors.

Les novel·les de Tolkien com ara *Els fills d'Hurin* o *El Senyor dels Anells* són novel·les estrictament èpiques? Què entenem per èpica⁴³? Tolkien té certament epopeies reconegudes per la crítica com *La llegenda de Sigurd & Gudrun*⁴⁴.

Podríem considerar que aquestes dues novel·les abracen gèneres diversos i alhora relacionats. Parlem de novel·la d'aventures, fantàstica, psicològica... èpica. És una mica difícil afirmar que tenen característiques de la novel·la psicològica, sense puntualitzar el grau superior amb què Tolkien tracta la psicologia dels seus personatges (com en Turin). La personalitat i l'evolució que desenvolupen al llarg de la trama, ja sigui per arribar a un desenllaç tràgic o feliç, són molt cultivades i complexes. L'heroi, juntament amb els seus defectes, les seves pors, els seus dolors (com més tràgic més intens és la seva existència) és més humà que mai, pateix, reflexiona, viu, vol morir, vol seguir... l'element tràgic i èpic de la novel·la de Tolkien és, potser, el que caracteritza més el seu estil i el que fa més subtil i enverinat o adornat el que ens explica; la trama.

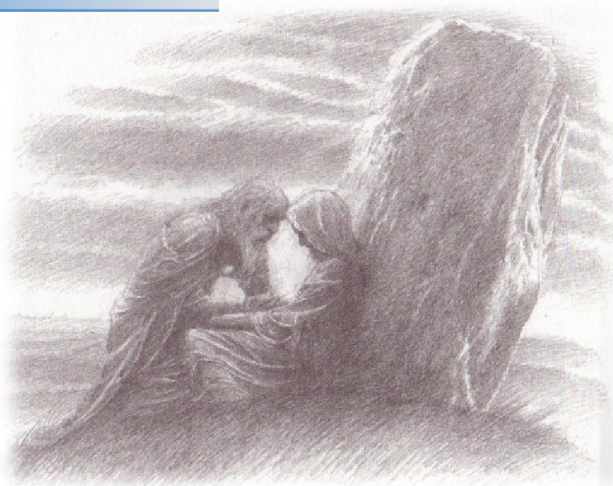
⁴³ Segons el diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans; "que narra, generalment en vers i amb un estil elevat, els fets d'herois d'altres temps." Bé, amb les novel·les de cavalleries ja hem dit que el vers es va superar, llavors centrem-nos amb "els fets d'herois". És molt vague.

⁴⁴ Aquesta epopeia fins fa poc inèdita s'ha publicat aquest mateix any. Tracta la llegenda nòrdica dels nibelungs.

Il·lustració de Tolkien, J.R.R. Els
Fills d'Hurin. La Columna. 2007

La descripció psicològica de cada personatge ve donada per la manera de relacionar-se amb el seu entorn al llarg de l'obra. Com parla amb els personatges amb qui interactua, com actua amb el medi, la seva conducta... el personatge com a individu sembla tenir voluntat pròpia, i així ho capta el lector. Si més no, després, veiem complida la maledicció o la profecia que li havien encomanat a principi de la trama i que ja arrossegava tota la família. Seguint l'exemple anterior, Hurin és maleït per Mòrgoth. Veurà morir tots els seus fills per culpa d'aquesta maledicció. Al final del llibre, es retroba amb la seva esposa i lamenten junts i amargats pel dolor, aquesta pèrdua.

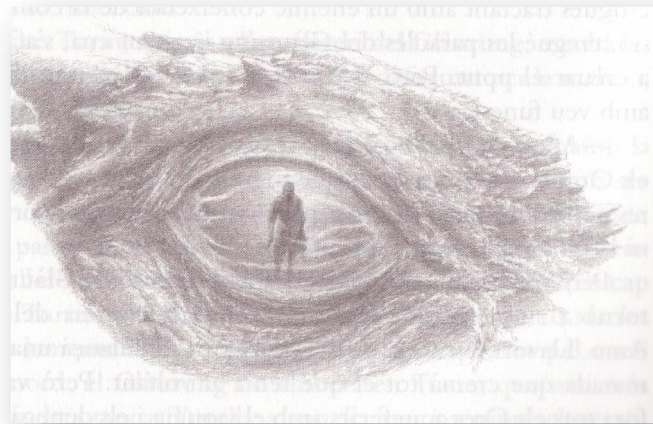

Il·lustració de Tolkien, J.R.R. Els
Fills d'Hurin. La Columna. 2007

Seguint amb els petits paral·lelismes entre els dos gèneres èpics que comparem, cal remarcar l'èmfasi que posa l'èpica clàssica i medieval als noms d'espases i cavalls, entitats indispensables del cavaller. Si es té en compte, això no passa per alt mentre llegim Tolkien.

Citem alguns dels cavalls més famosos de l'història; Bucèfal (el cavall d'Alexandre Magne), Rocinante (la paròdia del cavall noble del cavaller), Babieca (cavall del Cid); i pel que fa a les espases; la més famosa és Excalibur, del rei Artús, "model a seguir" per qualsevol espasa. Per Tolkien, que posa nom a tot i a tothom dues o tres vegades en tots els idiomes que inventa, aquesta pràctica és molt important. A *El Senyor dels Anells* apareixen tots aquests cavalls: *Stybba*, *Windfola* o *Crinblanca*; i aquestes espases: *Andúril* o *Gúthwinë*.

Tolkien recupera les aventures èpiques que succeeixen en un entorn fantàstic ple de criatures fabuloses i races extraordinàries que conviuen amb el home. Les aranyes i les àguiles gegants, dragons i serps espectaculars, fantasmes, llops, trols, orcs, i altres criatures menys conegudes o que inventa com els olifants, els meares, els huargos o els *Nazgûl* (fantasmes que cavalquen bèsties alades)... són una petita mostra d'aquesta diversitat.

Il·lustració de Tolkien, J.R.R. Els Fills
d'Hurin. La Columna. 2007

Representa el drac Glàurung, que
serà vençut i mort per en Turin.

Les races dels elfs i els homes, a més a més, tenen diferents idiomes propis, i la genealogia que en fa Tolkien és molt acurada i detallada. En les seves obres publicades, trobem apèndix sobre els arbres genealògics dels personatges i les seves famílies o mapes de la Terra Mitjana. El detall és molt minuciós i trobem nissagues llarguíssimes, de les quals molts membres han tingut un paper important en l'història de les tres edats de la Terra Mitjana.

Entre els idiomes que Tolkien confecciona, distingim les llengües dels elfs com el *Quenya*, el *Sindarí* i les llengües *Silvanes*, i entre les dels homes, hi ha l'*Oestron*, l'*Adunaic*, el *Rohírric* o el *Hobbític*.

L'univers Tolkien sorprèn per la riquesa del detall i el tractament realista que es fa de tot allò meravellós que se'ns presenta. Tolkien ens descriu minuciosament fins l'últim detall de cada racó de la Terra Mitjana, els seus paisatges més bells i que ens sorprenen per la magnitud i magnificència que tenen. Aquest caràcter descriptiu del narrador respon potser a la voluntat de l'autor de respondre a petites preguntes que pot tenir el lector (on, com, amb què, qui, quan?). L'escenari queda perfectament definit, l'entorn ens evoca al personatge i el que està a punt de passar.

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

En tot allò meravellós de la seva obra ens invita autèntic i corrent. Ens crea mica en mica i amb discreció, tolerància cap al geni fantàstic al qual sempre mirem amb ulls crítics. Aquesta subtileza pròpia del llenguatge, del tractament de la trama, de l'ambientació profunda i neta que ens introdueix, més i més, a la vida del text, caracteritza la literatura fèrtil i creativa de Tolkien.

Anem a remarcar finalment les característiques principals de l'èpica de Tolkien que podem extreure de l'apartat anterior. Es segueixen, amb el mateix ordre, els trets destacats a les taules de la pàgina 31. El resultat i la conclusió final que he obtingut apareix a l'apartat de les conclusions, a partir de la pàgina 50.

Èpica de Tolkien
• La trama és vertebradora. ⁴⁵
• Heroi HUMÀ. ⁴⁶
• Estructura de generacions. ⁴⁷
• Tractament versemblant del conte de fades. ⁴⁸
• Lluita per un bé major. ⁴⁹

⁴⁵ Els personatges es veuen implicats en esdeveniments que no havien previst. Un factor major, sovint el Mal, és l'iniciador de la trama. La seva amenaça obliga als personatges a prendre part en la lluita contra ell. Parlem d'una llarga aventura que és, com passa en *Els fills d'Hurin*, tot un procés vital d'un personatge. La majoria d'obres de Tolkien comprenen un espai de temps molt ampli, sovint de tota una vida del personatge fins a la seva mort. Assistim a l'evolució d'aquest i a la configuració de la seva psicologia i el seu paper en els esdeveniments que es succeeixen durant la seva vida.

⁴⁶ Per primera vegada a l'èpica, trobem un heroi més humà que mai. Té, potser, més defectes que qualsevol persona normal. Parlem d'un individu ple de defectes, pors, temors, també virtuts com la valentia, l'honor. Sovint està temptat pel mal (com en Turin o en Frodo, hobbit encarregat de portar l'anell de Sauron). Altres vegades està des d'un principi marcat per la fatalitat, com ja s'ha comentat, element recurrent de la mitologia grega. L'individu, que no sempre és un paradigma de les virtuts més materialista com la bellesa, la força o l'habilitat, pot caure a la trampa del mal i cometre errors. Condemnar innocents a causa d'aquest i ser el causant d'una desgràcia (Turin és el causant de la mort del seu millor amic, mort causada per una espasa maleïda que Turin havia anhelat), són característiques de la tragèdia èpica de Tolkien.

⁴⁷ El mateix Mal, personificat en figures com Mòrgoth o Sauron, que estan fets d'aquest mateix, és el gran enemic etern i existencial dels personatges de la Terra Mitjana. En cada obra es succeeixen un seguit de batalles per derrotar-lo. Sovint el resultat és nefast pels protagonistes, però també s'obtenen victòries. Diverses generacions de personatges, relacionats entre ells o descendents, lluiten en un mateix món, la Middel Earth contra aquest enemic. Cada obra de Tolkien, deixant-ne a banda algunes com els relats de l'origen del món de *El Silmaril·lion*, són una batalla més. Les tres edats del món creat de Tolkien queden reflectits en la seva obra, i algunes són continuacions d'altres, com *El Senyor dels Anells* de *El Hobbit*.

⁴⁸ Un cop presentat l'element màgic o fabulós que impregna de cap a peus l'obra de Tolkien, és tractat amb absolut realisme i, amb l'ajuda del caràcter descriptiu de la seva èpica, anem creant tolerància cap a aquest element tan meravellós, que ens provoca cert escepticisme i que ens pot conduir a considerar amb mals ulls l'obra. Acabem immersos en un món fantàstic on l'aparició de dracs, monstres diversos, mags o paisatges de conte, no ens estranya gens ni mica.

- Origen conegut de l'heroi, tan humil com noble.⁵²
- Macrocosmos creat.⁵³
- Temps fictici. Inspiració medieval.⁵⁴
- Història d'un món creat.⁵⁵
- Absència de la divinitat en els assumptes terrenals.⁵⁶
- Exaltació dels valors morals de l'home.⁵⁷

⁴⁹ Com hem dit, els personatges es veuen involucrats en esdeveniments diversos, sovint, involuntàriament o perquè s'hi veuen obligats per la pressió que l'enemic, el Mal, exerceix sobre ells. No busquen ni la fama ni la glòria, sinó que lluiten per un bé major, la salvació del món de les mans del Mal. Al capdavant, lluiten per la pau.

⁵⁰ Ens allunyem de la concepció de l'amor de les cavalleries. Els herois de la Terra Mitjana no lluiten per oferir les seves victòries a una dama per obtenir el seu amor. Personalment considero que l'amor està tractat totalment des d'una perspectiva romànticista. No es busquen ni demostracions d'amor ni res, l'amor existeix i és recíproc. L'únic desig dels personatges és superar els obstacles del seu amor, sovint difícil. Té molts obstacles, i com molts altres elements, pot estar marcat per la fatalitat. Recordem, a tall d'exemple, el desenllaç tràgic de l'amor de Turin i la seva germana. Un altre exemple és la dificultat, social, per la guerra... que tenen Aragorn i Arwen, filla de l'elf Elrond, d'una nissaga que intervé en la majoria d'esdeveniments de la Terra Mitjana. Al final, aconseguiran tirar endavant el seu amor.

⁵¹ Continuem observant la figura d'un heroi o un grup d'herois que encapçalen la lluita contra el Mal, amb la diferència, recordem, que l'objectiu final és el triomf del Bé.

⁵² Ja hem senyalat que la possibilitat és diversa. Tenim herois d'origen humil (com en Frodo i els seus companys de viatge hobbits), com d'origen d'una nissaga antiga i reconeguda (com Aragorn, últim descendent de la corona de Númenor). Encara que també trobem herois del que podríem qualificar com "baixa noblesa", per entendre'ns. Entre aquest trobem en Turin (fill d'Hurin, un dels reis humans), o Boromir (fill del senescal regent de Númenor)...

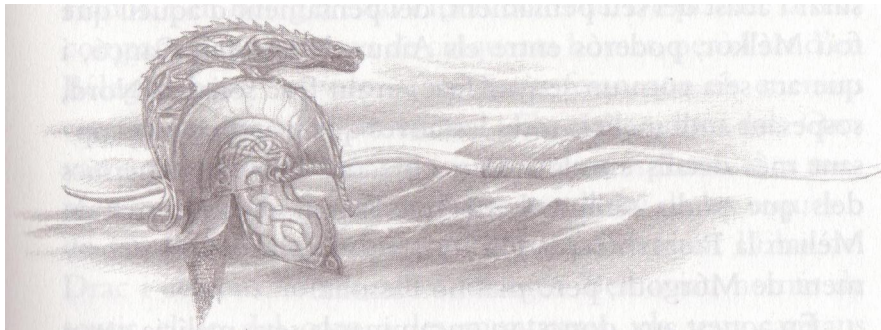
⁵³ Ja hem comentat amb més deteniment anteriorment la naturalesa del món creat per Tolkien. Ens sorprèn la preocupació pel detall i la descripció complexa que ens en fa, des del seu origen i resseguint tots els esdeveniments que es succeeixen en les distintes edats de la Terra Mitjana.

⁵⁴ L'Univers de Tolkien es circumscriu en un món imaginari, i, per tant, no podem situar l'acció en un temps real. A diferència de les novel·les de cavalleries, que, mínimament les podríem emmarcar en una mena d'Edat Mitjana fantàstica, amb la Terra Mitjana és impossible fer aquesta apreciació. Certament captem un context medievalista a simple vista, però no en podem dir res més. Això sí, Tolkien ens parla de les tres Edats de la Middel Earth. Podem situar perfectament cadascuna de les seves obres en aquest context, que és verdaderament ampli.

⁵⁵ Fruit de la ment fèrtil de Tolkien, ens arriba un món molt extens i extremament complex. La biografia de la Terra Mitjana i la seva mitologia és enorme i molt detallada. Cada racó de cada ciutat, cada bosc i cada paisatge han estat descrits amb minuciositat, recreant un escenari verdaderament complex.

⁵⁶ Com ja sabem, Tolkien tracta detingudament en diversos relats del Silmaril·lion (majoritàriament) l'origen del seu univers. Argumentalment és molt interessant per la relació de la creació amb la música. Després d'haver baixat del Buit a la terra per donar forma al món i d'haver conegut la profecia del seu futur (cal puntualitzar que amb certes limitacions), les "divinitats" Vàlar, val a dir que no tenen un paper important en els assumptes dels homes. Certament que als principis dels temps van tenir molts conflictes entre ells, sobretot a causa de la gelosia de Mélkor. Les guerres entre els homes són per causes semblants que les que han ocasionat els conflictes dels Vàlar, fills de Eru (una entitat primigènica). Les lluites són entre el Bé i el Mal. Pel que fa a la relació que puguem trobar amb l'èpica medieval; no hi ha referències ni similituds amb Déu cristià, i com he dit, la motivació de la lluita no és la defensa de la religió.

- Existència de l'element meravellós. Tractament realista.⁵⁹
- Confrontació i encarnació del Bé i el Mal.⁶⁰

Il·lustració de Tolkien, J.R.R. Els
Fills d'Hurin. La Columna. 2007

⁵⁷ Segurament per conviccions del propi Tolkien, les virtuts que guien i caracteritzen els seus personatges, són morals i ètiques. Els valors cavallerescos de la bellesa, el bon estrateg, el model de cortesia... queden en un segon pla i reservats només, en alguns casos, pel comportament que considerariem propi d'un noble o un guerrer. Com ja hem vist, l'heroi de Tolkien pot ser perfectament una persona humil. En aquest cas només podem fixar-nos en valors com la moral, la bondat, l'amistat...

⁵⁸ És inevitable no considerar Tolkien com un dels grans escriptors del segle XX i, com a mínim., veure el seu paper fonamental en la recuperació i arrelament de la èpica fantàstica com a gènere. Punt de partida del que sembla una comunió del conte de fades amb l'èpica.

⁵⁹ És òbvia l'existència i el pes de l'element meravellós en l'èpica de Tolkien. Primerament ja trobem que crea un món estrictament inventat, deixant a banda les possibles inspiracions. Si seguim, ens trobem amb un llistat de criatures fantàstiques bastant extens, l'existència de mags o dels poders del Mal i el Bé tan físicament i estricta representats en personatges. La relació entre l'element versemblant i el màgic en els relats de Tolkien són complementaris. Un s'adapta i enriqueix l'altre.

⁶⁰ Ja hem vist de passada en altres característiques el paper vertebrador del Bé i el Mal tan el que fa en la definició del personatge i la seva conducta, el motiu de la lluita existencial entre els que representen un i l'altra, com en, fins i tot, l'origen del món, en què entre els Vàlar, la discòrdia també va tenir un paper en la formació física de la Terra Mitjana. Vegis *Ainulindalë* i *Vàlaquenta*. El Bé i el Mal, en l'obra de Tolkien, conceptes que entenem ràpidament si els comparem amb l'arrel èpica de les cavalleries, són representats mitjançant els elements naturals Llum i Fosc.

	Novel·les cavalleresques.	Èpica de Tolkien
<ul style="list-style-type: none"> • Són ficcions de primer grau. 	<ul style="list-style-type: none"> • La trama és vertebradora, però no anihila la psicologia del personatge. 	<ul style="list-style-type: none"> • La trama és vertebradora.
<ul style="list-style-type: none"> • Personatges arquetípics i plans. Són paradigmes de les virtuts que encarnen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Personatges mirall dels cavallers de l'Europa feudal. L'heroi HUMÀ 	<ul style="list-style-type: none"> • Heroi HUMÀ.
<ul style="list-style-type: none"> • Estructura oberta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Estructura definida. 	<ul style="list-style-type: none"> • Estructura de generacions.
<ul style="list-style-type: none"> • Falta total de versemblança. 	<ul style="list-style-type: none"> • Empremta de la versemblança. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tractament versemblant del conte de fades.
<ul style="list-style-type: none"> • Recerca de la fama i la glòria. 	<ul style="list-style-type: none"> • Recerca de la fama i la glòria. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lluita per un bé major.
<ul style="list-style-type: none"> • Idealització de l'amor a la dama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Amor cortès realista. Element tràgic. 	<ul style="list-style-type: none"> • Amor romànticista.
<ul style="list-style-type: none"> • La lluita individual glorificada. 	<ul style="list-style-type: none"> • La lluita individual glorificada. 	<ul style="list-style-type: none"> • La lluita individual humana.
<ul style="list-style-type: none"> • Orígens extraordinaris de l'heroi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Origen conegut del cavaller. 	<ul style="list-style-type: none"> • Origen conegut de l'heroi, tan humil com noble.
<ul style="list-style-type: none"> • Geografia fantàstica. (barreja espais reals i irreals) 	<ul style="list-style-type: none"> • Geografia real. 	<ul style="list-style-type: none"> • Macrocòsmos creat.

remot o mític.	Històricament precisa.	<ul style="list-style-type: none"> • Temps conegut. • Temps fictici.
<ul style="list-style-type: none"> • Tòpic de la falsa traducció. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aparença de biografia real. 	<ul style="list-style-type: none"> • Inspiració medieval. • Història d'un món creat.
<ul style="list-style-type: none"> • Lluita per la fe: Déu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lluita per la fe: Déu 	<ul style="list-style-type: none"> • Absència de la divinitat en els assumptes terrenals.
<ul style="list-style-type: none"> • Exaltació dels sentiments medievals. 	<ul style="list-style-type: none"> • Exaltació dels sentiments medievals. Visió irònica o matís realista. 	<ul style="list-style-type: none"> • Exaltació dels valors morals de l'home.
<ul style="list-style-type: none"> • Heroi extraordinari: immaculat, perfecte, atractiu, fort, valent, el millor. 	<ul style="list-style-type: none"> • Heroi humà. 	<ul style="list-style-type: none"> • Heroi humà.
<ul style="list-style-type: none"> • Segle XII (Chrétien de Troyes). 	<ul style="list-style-type: none"> • Antoine de la Sale (s.XV) 	<ul style="list-style-type: none"> • J.R.R. Tolkien. (s.XX)
<ul style="list-style-type: none"> • Element meravellós, fantàstic i màgic. 	<ul style="list-style-type: none"> • Realisme; inexistència de l'element meravellós. 	<ul style="list-style-type: none"> • Existència de l'element meravellós. Tractament realista.
<ul style="list-style-type: none"> • Confrontació i encarnació del Bé i el Mal. 	<ul style="list-style-type: none"> • Confrontació i encarnació del Bé i el Mal. 	<ul style="list-style-type: none"> • Confrontació i encarnació del Bé i el Mal. (Llum/Foscor)

Després d'haver desenvolupat cadascun dels dos gran blocs del treball, aquest apartat està dedicat a respondre les preguntes que es plantejaven a la introducció: Respon l'èpica de Tolkien als cànons clàssics del gènere cavalleresc? La podem assenyalar com un nou nivell de l'èpica com a gènere o estrictament dins les cavalleries? Per contra, ens trobem simplement davant dels paradigmàtics contes de fades?

Després de l'anàlisi desenvolupat, no és arriscat dir que darrere la literatura de Tolkien no hi ha només un simple conte de fades. N'hem destriat unes característiques comparables a l'èpica cavalleresca. Al començament del treball es plantejava una hipòtesi: Existeix una relació entre el gènere cavalleresc i l'èpica de Tolkien? Ara considero necessària una puntualització:

El gènere cavalleresc forma part de l'èpica. En quin punt podem arribar a diferenciar subgèneres dins d'aquesta mateixa? Personalment, arribo a la conclusió que la relació entre les cavalleries i l'èpica de Tolkien es troba en màximes universals de l'èpica en general. No crec que l'èpica de Tolkien begui, únicament, de les novel·les de cavalleries, i per això no penso que en sigui un nou nivell com ho fou la novel·la cavalleresca.

Aquest treball és fàcilment ampliable si decidim dedicar-nos a l'estudi i comparació de les altres possibles fonts de Tolkien. N'hi ha moltes més (la mitologia nòrdica... jo mateix m'he adonat d'una relació, potser casual, amb la mitologia grega). Potser es tracta simplement de coincidència, de fenòmens que es repeteixen en l'èpica constantment. Aquest treball ens obre a la possibilitat de seguir analitzant més i més les preguntes que ens fèiem al principi, i organitzar-ne de noves relacionades amb la mitologia, etc. I considero que mai acabaríem establint una exposició definitiva.

Crec sincerament que en la èpica de Tolkien hi apareixen les cavalleries, però la seva obra, la seva èpica, s'escapa dels seus límits. Va més enllà. No ens trobem davant d'un simple conte de fades, ni d'una novel·la de cavalleries, ni d'una història

que ho engloba tot en porcions aplicades. La
a, en fa un petit món.

Imatge extreta de Tolkien, J.R.R.
Els Fills d'Hurin. La Columna.
2007.

i Valoració personal

Per fer el treball he hagut de recopilar molts llibres de cavalleries i de l'obra de Tolkien, els quals apareixen a l'apartat de bibliografia. A més a més, he utilitzat com a font de temes per poder desenvolupar durant el treball, els propis apunts de l'assignatura de literatura.

Per suplir la limitació que suposava no haver pogut, per raons òbvies, llegir detingudament un nombre major de novel·les de cavalleries i cavalleresques i més obres de l'autor del segle XX, he parat esment en estudis publicats del gènere i resums argumentals de la mitologia i la història de la Terra Mitjana.

Tot això m'ha servit no només de font d'informació addicional, sinó també per incrementar els meus coneixement generals per assaltar millor la redacció de cada apartat del treball i en especial de les conclusions.

Totes les fotografies que apareixen al llarg del treball les he extret de llibres de text i de les novel·les publicades, ambdues fonts especificades en l'apartat de la bibliografia. Si alguna fotografia prové d'Internet, s'especifica al peu de foto.

En aquest treball no es fa referència específica als arguments de les obres esmentades ni tampoc a les biografies dels seus autors. Amb això, sovint hi ha anotacions mínimes que hi fan referència, seguint l'objectiu de fer més clara i detallada l'exposició de cada apartat. Per qüestions d'espai he preferit no carregar molt el redactat amb fragments de les obres esmentades. Se'n poden trobar a les subportades.

Personalment, des d'un principi m'interessava abordar el tema d'aquest treball, i un cop fet, estic satisfet amb el que he après.

Llibres:

- Martorell, Joanot. Tirant lo Blanc. Antologia per al Batxillerat a cura de Jordi Galves. Edicions 62. 2007
- Garci Rodríguez de Montalvo. Amadís de Gaula I i Amadís de Gaula II. Edición de Juan Manuel Cacho Blecua. Catedra. 2008 Sexta Edición
- Miguel de Cervantes. El Ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha. Editorial Ramon Sopena, S. A. 1972.
- Tolkien, J.R.R. Els Fills d'Hurin. Edició a cura de Christopher Tolkien. Traducció de Dolors Udina. Títol original, The tale of the children of Hurin. La Columna. 2007.
- Tolkien, J.R.R. El Hobbit. Traducció de Manuel Figueroa. Títol original, The Hobbit. Minotauro. 2002.
- Tolkien, J.R.R. El Silmaríl·lion. Traducció de Dolors Udina. Títol original, The Silmarillion. Empúries. 2001.

Estudis publicats i llibres de text:

- Martí de Riquer. Aproximació al Tirant lo Blanc. Quaderns Crema, Assaig, 1990.
- Martí de Riquer. Estudios sobre el Amadís de Gaula. Sirmio, 1987.
- Martí de Riquer. Para leer Cervantes. Acantilado, 2003.
- Ripoll, J.M.; Macià, J.; Muñoz, A.M. Llengua i literatura Petjada 1. Teide. 2008.
- Martí, S.; Fortuny, J.; López, M.; Ràfols, J. Lengua castellana y literatura. Teide. 2008.

Webs de referència:

- www.google/imatges.com
- [www. Heritgae images.com](http://www.Heritgae images.com)
- www.educared.net
- www.castillalamancha.es
- www.liceus.com

Il·lustració de Tolkien, J.R.R. Els
Fills d'Hurin. La Columna. 2007.

Alan Lee.